1994
مارت 1 - سان
ئايلىق سىياسىي گېزىت
Aylık Siyasi Gazete

شەرقىي تۈركىستان

ŞARKİ TÜRKİSTAN (DOĞU TÜRKİSTAN)

ئىستىگىمىز ئىستىقلال، دېموگراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىدۇر

ئەيسا يۈسۈف ئالپتېكىننىڭ ھۆر دۇنياغا مۇراجىتى

ئۆز خەۋىرىمىز : شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلالىنىڭ لىدەرى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن، 1993 - يىل 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى، «دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى كۈنى» مۇناسىۋىتى بىلەن، ھۆر دۇنيا خەلقىغە بىر مۇراجىئەت ئېلان قىلدى. ھەممىگە مەلۇمكى، بۇندىن 45 يىل بۇرۇن، 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى، «دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى كۈنى» قىلىپ بېكىتىلگەن ئىدى.

ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ مۇراجىئەتنامىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: «ئىنسان ھەقلىرى ئورتاق شوئارغا ئايلانغان ۋە ئەركىنلىك مۇجادىلىلىرى ئالقىشقا ئېرىشىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، قىزىل خىتاينىڭ زۇلۇم ۋە ئاسارىتى ئاستىدا ياشاۋاتقان خەلقىمىز نامىدىن سىزلەرگە مۇراجىئەت ئېتىمەن! (داۋامى 2 - بەتتە)

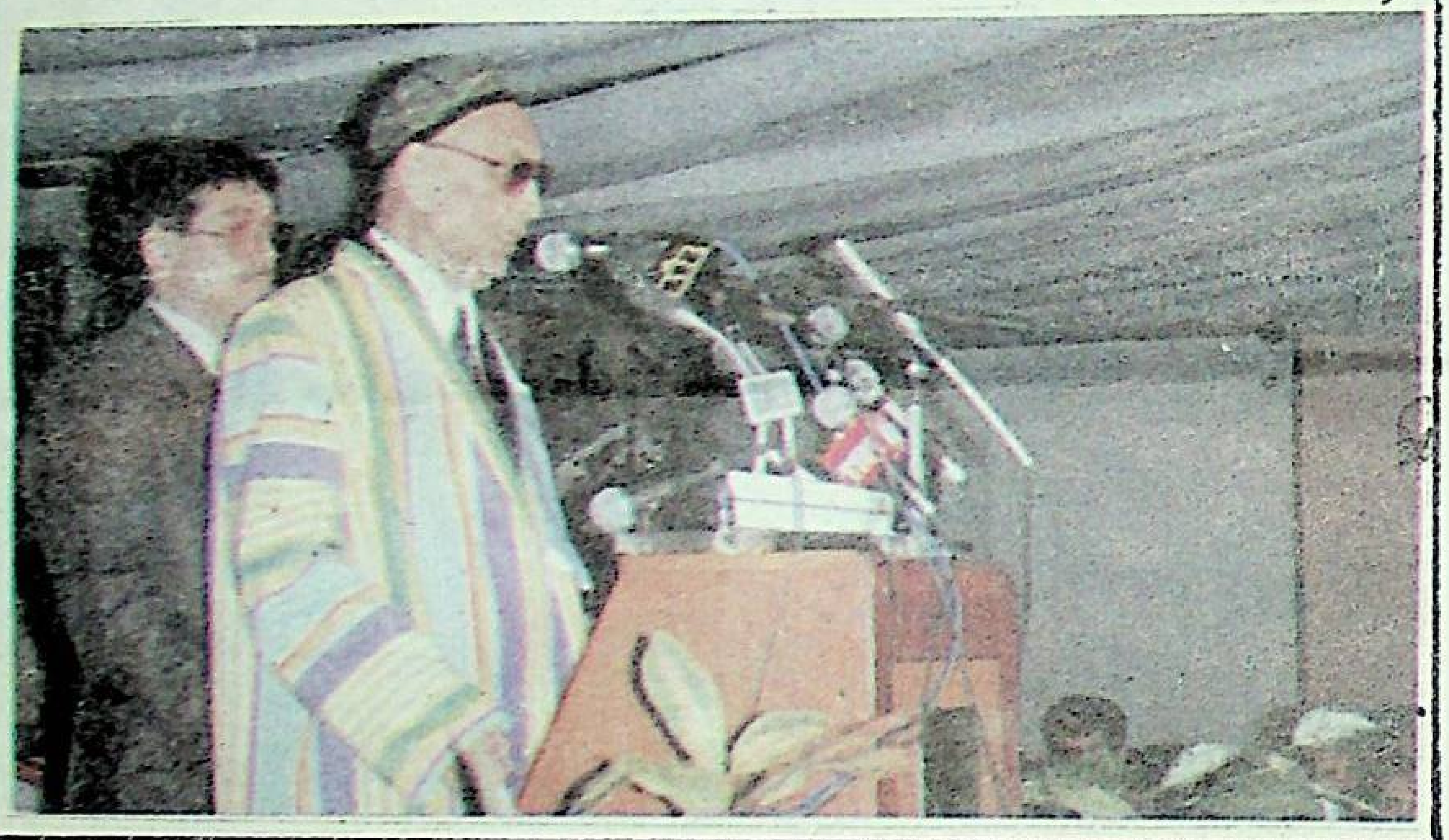

ھەممىمىز بىر نىيەتتە، ۋەتەن داۋاسىنى پۈتۈن دۇنياغا ئاڭلىتايلى

باشماقالا

ۋەتەن سىرتىدا كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن، ئۇزۇن يىللاردىن بېرى يۇرت تېشىدىكى مىللىي مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ مەركىزى بولۇپ كەلگەن ئىستانبۇل شەھرىدە، ئۇيغۇرچە ۋە تۈركچە ئىككى خىل تىلدا چىقىدىغان «شەرقىي تۈركىستان» نامىدىكى ئايلىق سىياسىي گېزىت بۈگۈن رەسمىي دۇنياغا كەلدى!

بىزچە، يۇرت تېشىدا ۋەتەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلارنىڭ مۇنۇ ئىككى مۇھىم ۋەزىپىسى بار: بىرى، شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاينىڭ زۇلمىنى ۋە بۇزغۇنچىلىقلىرىغا قارشى خەلقىمىزنىڭ مۇستەقىل، ئىنسانچە ياشاش ئىستىكى بىلەن، ھەرقايسى ھالەتتە قۇللۇقنى ھېچبىر زامان قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ ئېيتىپ بېرىۋاتقان مىللىي كۈرەشلىرىنى ئەركىن دۇنياغا ۋاقتىدا - ۋاقتىدا ئاڭلىتىپ تۇرۇش. يەنە بىرى، ئەركىن دۇنيانىڭ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا بولغان ھېسداشلىقى ۋە قوللىشىنى خەلقىمىزگە يەتكۈزۈش ۋە خەلقىمىزنىڭ بىر مىللىي جامائەت سۈپىتىدە مىللىي مۇستەقىللىق كۈرىشىگە ھازىرلىنىشى ئۈچۈن مەنىۋى جەھەتتىن ياردەمچى بولۇشتىن ئىبارەت! گېزىتىمىز بۇ ئىككى بۈيۈك ۋەزىپىنى بىر تارىخىي ۋەزىپە سۈپىتىدە ئۈستىگە ئالدى (داۋامى 2 - بەتتە)

سۇلايمان دېمىرال گېزىتىمىز ساھىبىنى قوبۇل قىلدى

ئۆز خەۋىرىمىز : 1994 - يىل 2 - ئاينىڭ 9 - كۈنى چۈش سائەت 12 دە، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى سۇلايمان دېمىرال، ئەنقەرەدىكى پرېزىدېنت مەھكىمىسىدە، گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىننىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلدى. (داۋامى 2 - بەتتە)

قازاقىستاندا خىتاينىڭ ساختا تارىخىغا قارشى مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

1994 - يىلى 1 - ئاينىڭ 28 - كۈنى، قازاقىستاندىكى «شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق فرونتى» ئالمۇتا شەھرىدە، «شەرقىي تۈركىستان تارىخى ساختىلاشتۇرۇلمىسۇن!» دېگەن تېمىدا مەخسۇس سىياسىي ۋە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزدى. (داۋامى 4 - بەتتە)

رامىزانىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن

بۈگۈنكى دۇنيانىڭ «ئۈستى ئوچۇق تۈرمىسى» دەپ ئاتالغان ئېزىز ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا، پۈتۈن ئىمكانسىزلىقلار ئىچىدە، مىللىي مەۋجۇدىيىتىنى سۈردۈرۈپ كېلىۋاتقان سۆيۈملۈك قېرىنداشلار، (داۋامى 3 - بەتتە)

باشماقالا

(بېشى 1- بەتتە)

گېزىتىمىز، مىللىي لىدەرلىرىمىز مۇھەممەت ئەمىن بۇغرا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنلەرنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بارغان غايەت مۇشكۇل، ئەمما مۇقەددەس بولغان مىللىي مۇستەقىللىق كۆرىشى يولىدا ماڭىدۇ ۋە بۇ يولدا يېڭى ئەۋلاتلارنىڭ ئۇلۇشۇپ كېلىشىنى تەمىن ئېتىدۇ.

گېزىتىمىز، 1992- يىلى 12-ئاينىڭ 12- 14- كۈنلىرى ئىستانبۇلدا ئۆتكۈزۈلگەن «شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» نىڭ روھىنى ياشىتىدۇ، قۇرۇلتايدا ئېلىنغان تارىخىي قارارلارنى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.

شەرقىي تۈركىستان گېزىتى، ئەبەدىي ھالدا مىللىي ئىستىقلال ۋە مىللىي بىرلىكنى قوغدىغۇچى قاراۋۇل سۈپىتىدە مەۋجۇتتۇر!

شەرقىي تۈركىستان گېزىتى، دېموكراتىك دۆلەتلەردىكى گېزىتلەرگە ئوخشاش، ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقىنى داۋاملىق مۇھاپىزەت قىلىدۇ.

گېزىتىمىز، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى شەرقىي تۈركىستان جەمئىيەتلىرى، گۇرۇپپىلىرى، تەشكىلاتلىرى ۋە شەخسلەر بىلەن يېقىندىن ئالاقە قۇرىدۇ ۋە ئۇلار بىلەن زىچ ھەمكارلىشىدۇ. شۇنداقلا، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان چەتئەل جەمئىيەتلىرى، ئىنسان ھەقلىرى تەشكىلاتلىرى، تەتقىقات ئورۇنلىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرى بىلەنمۇ يېقىندىن ئالاقە تورىنى قۇرىدۇ.

شەرقىي تۈركىستان گېزىتى، شەرقىي تۈركىستانلىقلار تەرىپىدىن چىقىرىلىۋاتقان باشقا گېزىت - ژۇرناللار بىلەن يېقىندىن ھەمكارلىشىدۇ.

گېزىت، ئۆزىنىڭ ماددىي ئىمكانىيىتىگە قاراپ، شەرقىي تۈركىستاننى تونۇتىدىغان كىتاپ - ژۇرنال ۋە ئۈنئالغۇ - سىنئالغۇ كاسېتلىرىنى نەشر قىلىپ تارقىتىدۇ.

گېزىت، ئىقتىسادىي جەھەتتە ئۆزىنى - ئۆزى تەمىنلەشنىڭ يولىنى ئىزدەيدۇ، گېزىتكە ياردەم قىلىشنى ئىستىگەن شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ، شۇنداقلا باشقا ئورۇن ۋە شەخسلەرنىڭ شەرتسىز، خالىس ياردىمىنى قوبۇل قىلىدۇ.

شەرقىي تۈركىستان گېزىتى، ھەر يەردە، ھەر ۋاقىت، ھەر زامان، ۋەتىنىنىڭ ئىستىقلالىنى سېغىنغان ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ يېنىدا تۇرىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئايرىلماس دوستىدۇر. گېزىتىمىز، بۇ قەدىرلىك دوستلىرىنىڭ تەكلىپ، تەنقىت، مەسلىھەتلىرىگە ۋە ياردىمىگە مۇھتاج. گېزىتىمىز، بۇتۈنجى سانى بىلەن سىزلەرنى قىزغىن تەبرىكلەيدۇ ۋە سىزلەرگە ئالىي ئېھتىراممىنى بىلدۈرىدۇ!

قىرغىزىستاندىكى ئۇيغۇرلار ھۆكۈمەتنى خىتايلاردىن ھوشيار بولۇشقا ئاگاھلاندۇردى

ئىستېرفاكس خەۋەر ئاگېنتلىقىنىڭ بەرگەن خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، قىرغىزىستاندىكى ئۇيغۇرلار قىرغىزىستان ھۆكۈمىتىنى، خىتاينىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتىدىن ئېھتىيات قىلىشقا ئاگاھلاندۇرغان.

يېقىندا، قىرغىزىستاننىڭ پايتەختى بىشكەكتە ئېچىلغان بۇ دۆلەتنىڭ تاشقى سىياسىتى توغرىسىدىكى بىر قېتىملىق يىغىندا، قىرغىزىستان «ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى» نىڭ رەئىسى نۇرمۇھەممەت كەنجى سۆز قىلىپ، قىرغىزىستاننىڭ، خىتاينىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا بولغان نەپسانىيەتكەل قارىماسلىقىنى بىلدۈرگەن. ئەينى ۋاقىتتا قىرغىزىستاننىڭ پارلامېنت ئەزاسى بولغان نۇرمۇھەممەت كەنجى، خىتاينىڭ رەسمىي ماتېرىياللىرىدا، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى بىلەن، شىمالدىن كېلىدىغان تەھدىتنىڭ تۈگىگەنلىكى ۋە خىتاينىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا يول ئاچىدىغانلىقى قەيت قىلىنغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: «خىتايلار، كەلگۈسى 3 يىل ئىچىدە ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنى ۋە 30 يىل ئىچىدە ياۋروپانى خىتايلار بىلەن تولدۇرۇش نىيىتىدە بولماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن، بېيجىڭ دائىرلىرى خىتايلارنى ئوتتۇرا ئاسىياغا يەرلىشىشكە تەشۋىق قىلماقتا».

نۇرمۇھەممەت كەنجى، يېقىنقى 3 يىلدا قازاقىستانغا 300 مىڭ، ئۆزبېكىستانغا 100 مىڭ ۋە قىرغىزىستانغا 75 مىڭ خىتاينىڭ كېلىپ يەرلەشكەنلىكىنى ۋە بۇنىڭغا قارشى تەدبىر ئېلىنىش لازىملىقىنى بىلدۈردى.

نۇرمۇھەممەت كەنجى سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئاتوم سىنىقىنىڭ قازاقىستان ۋە قىرغىزىستانغا چوڭ زىيان ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ۋە بۇ دۆلەتلەرنىڭ مۇھىتىنىڭ بۇلغىنىشىغا زور تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنى بايان قىلدى.

ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ ھۆر دۇنياغا مۇراجىتى

(بېشى 1- بەتتە)

بۈگۈن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى مىللىي مەۋجۇتلۇقىنى قوغداش ئۈچۈن بىر ھايات - ماماتلىق كۈرەشنى ئېلىپ بارماقتا. تارىختا ئىمپراتورلۇقلارنى قۇرغان، يۈكسەك مەدەنىيىتى بىلەن ئىنسانلارغا زور خىزمەتلەرنى كۆرسەتكەن شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى ھازىر سىياسىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىيەت ۋە ئىقتىسادىي ھوقۇقلىرىدىن تامامەن مەھرۇم ھالدا ياشىماقتا. ئىنسانچە ياشاش تەلەپىدە بولغانلار خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن ئىسكەنجىگە ئۇچرىماقتا، تۈرمىلەرگە تاشلانماقتا ۋە ياكى ئۆلتۈرۈلمەكتە. شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى بۈگۈن يا تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىش ياكى بولمىسا خىتاينىڭ ئاسسىمىلاتسىيە سىياسىتىگە قارشى تۇرۇپ ئۆلۈشتىن ئىبارەت ئىككى يولدىن بىرىنى تاللاشقا مەجبۇر بولماقتا. بۇ ھال، شەرقىي تۈركىستاننى پارتىلاشقا ھەرزامان تەييار تۇرغان بىر سائەتلىك بومبا ھالىغا كەلتۈردى.

خىتاي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ 93 - يىل 11- ئايدا ئېلان قىلغان موھىم بىر دوكلاتىدا: «ئەگەر خىتاي مەركىزى ھۆكۈمىتى ئامېرىكىغا ئوخشاش بىر فېدېرال سىستېمىغا كۆچمىسە، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاي خۇددى يۇگوسلاۋىيىگە ئوخشاش پارچىلىنىپ كېتىدۇ» دەپ كۆرسىتۈلگەن ئىدى.

شۈبھىسىزكى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ كۆز ئالدىدىكى بىردىن - بىر چىقىش يولى - ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت. زاتەن، خىتاي ھۆكۈمىتى ھازىرلىغان دوكلاتتىمۇ، شەرقىي تۈركىستاندىكى جىددىيلىكنى پەسەيتىش ئۈچۈن قولدىن كېلىدىغانلا ئىمكانىيەتلەرنى يارىتىش لازىملىقى ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن، مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، غەرپ ئەللىرىنىڭ رەھبەرلىرى، خەلقلىرى ۋە تەشۋىقات ئورگانلىرىدىن، شەرقىي تۈركىستاندىكى جىددىيلىكنى پەسەيتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلىمەن. چۈنكى، شەرقىي تۈركىستاندىكى ھالەت ۋاقتى كەلگەندە پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە دۇنيا تېنچلىقى ئۈچۈن زور بىر تەھدىت ئېلىپ كېلىدۇ.

سۇلايمان دېمىرەل گېزىتىمىز ساھىبىنى قوبۇل قىلدى

(بېشى 1- بەتتە)

يېرىم سائەت داۋام قىلغان بۇ قېتىمقى كۆرۈشۈشتە، گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپ تېكىن، پرېزىدېنت سۇلايمان دېمىرەل بىلەن، تۈركىيىگە پاناھ تارتىپ كەلگەن بىر قىسىم شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا ئۆتۈش مەسىلىسى ئۈستىدە سۆھبەتلەشتى ھەمدە، تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا ئۆتۈشنى ئارزۇ قىلغان 25 ئائىلىلىك مۇھاجىرنىڭ تىزىملىكىنى سۇلايمان دېمىرەلگە تەقدىم قىلدى. كۆرۈشۈش داۋامىدا، سۇلايمان دېمىرەل، تۈركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىغا ئەزەلدىن باشپاناھ بولۇپ كەلگەنلىكىنى ۋە بۇندىن كېيىنمۇ ئۇلارغا داۋاملىق تۈردە ياريۆلەكتە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە، نەقمەيداننىڭ ئۆزىدىلا ئارسلان ئالپ تېكىن تەقدىم قىلغان 25 ئائىلىلىك شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرىنىڭ تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا ئۆتۈش مەسىلىسىنى تېزدىن ھەل قىلىش ھەققىدە تۈركىيە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە يوليورۇق بەردى.

بۇ قېتىمقى كۆرۈشۈش داۋامىدا ئارسلان ئالپ تېكىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى نامىدىن، تۈركىيە ھۆكۈمىتىگە ۋە خەلقىگە چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

ئەزەلدىن تۈرك دۇنياسىنىڭ لىدەرى ۋە باشپاناھى بولۇپ كەلگەن ئەزىز تۈركىيە، 1953- يىلى، كوممۇنىستىك خىتاي ھاكىمىيىتى ئاستىدا ياشاشنى خالىماي قېچىپ چىقىپ، ھىندىستان، پاكىستان ۋە كەشمىردە سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن مەشھۇر ئىنقىلابچىلىرىمىز مۇھەممەت ئەمىن بۇغرا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىن باشچىلىقىدىكى ئىككى مىڭدىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىقنى تۈركىيىگە ئېلىپ كېلىپ يەرلەشتۈرگەن ئىدى. 1967- يىلى يەنە، ئافغانىستانغا قېچىپ چىققان 300 دىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرىنى ئۆز پاناھىغا ئېلىپ، تۈركىيىگە يەرلەشتۈردى. ئۆزلىرىنىڭ تۈرك قېرىنداشلىرىغا ياردەم بېرىشنى ھەممىدىن ئەلا بىلىپ كەلگەن ئەزىز تۈركىيە، ئۆز دۆلىتىنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقىغا قارىماي، تاكى ھازىرغىچە شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنى ئۆز قوينىغا ئېلىپ كەلمەكتە. شەرقىي تۈركىستان خەلقى، تۈركىيە ھۆكۈمىتى ۋە خەلقىنىڭ بۇ مېھرى - شەپقىتىنى ئەبەدىي ئۇنتۇمايدۇ ۋە كەلگۈسىدە ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ جاۋاپ قايتۇرىدۇ!

خوتەن دەرياسى خەۋپكە دۇچ كەلمەكتە

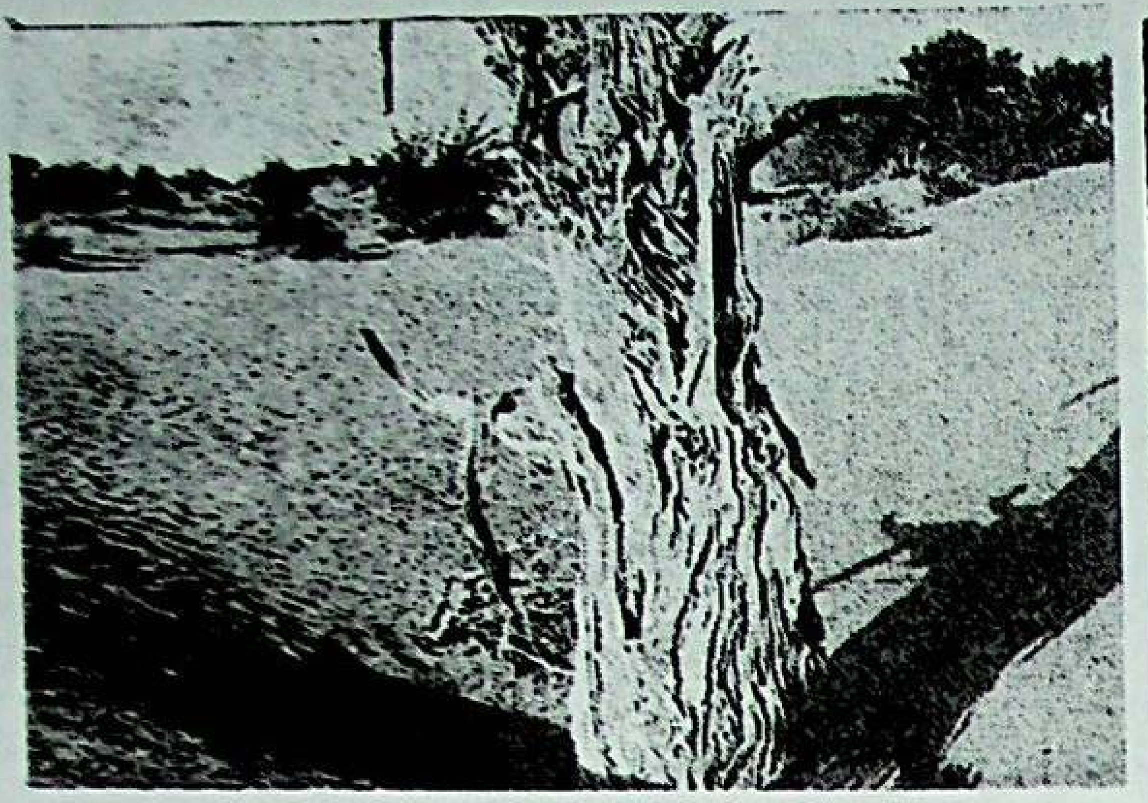

قىزىل خىتاينىڭ 1964-يىلدىن بېرى شەرقى تۈركىستاندا ئېلىپ بارغان ۋەھشىيلىك ئاتوم سىنىقىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ كۆچۈش سۈرئىتى شىددەت بىلەن ئۆرلەپ، تارىم ئويمانلىقىنىڭ ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقى ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلدى. تارىم دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان كۆپلىگەن چوڭ-كىچىك ئېقىنلار قۇم بارخانلىرى ئىچىدە غايىپ بولدى. ھەممىدىن قورقۇنۇچلۇق بولغىنى شۇكى، نۆۋەتتە تارىم دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان ئاساسى غول ئېقىن - خوتەن دەرياسى قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە.

خىتاينىڭ ئەڭ چوڭ سىياسى گېزىتى «خەلق گېزىتى» نىڭ 94-يىل 2-ئاينىڭ 4-كۈنىدىكى بەرگەن خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، يېقىندا، «خىتاي قىدىرىپ تەكشۈرۈش جەمئىيىتى»، تەشكىللىگەن قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئەترىتى، تولۇق بىلەن خوتەن دەرياسىنىڭ جەنۇبىدىن شىمالىغا قاراپ ئېقىپ، تەكلىماكان قۇملۇقىنى كېسىپ ئۆتكەن ھەمدە خوتەن دەرياسى ۋادىسىنىڭ ئېكولوگىيىلىك موھىتىنى تەكشۈرگەن. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە شۇ مەلۇم بولغانكى، خوتەن دەرياسىدىن تارىم دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان سۇنىڭ مىقدارى، يىللىغا ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 400مىليون كۇپ مېتىرلىق تېز سۈرئەتتە شىددەت بىلەن ئازىيىپ ماڭغان. 1993-يىل ئىچىدە خوتەن دەرياسى سۈيىنىڭ تارىم دەرياسىغا ئېقىپ كىرىش ۋاقتى ئارانلا 15 يېرىم كۈن بولغان. دەريا سۈيىنىڭ ئېقىش مىقدارى 15مىليون كۇپ مېتىرغىمۇ يەتمىگەن ھەمدە دەريادا سۇ قۇرۇپ كېتىش خەۋپى مەيدانغا كەلگەن.

تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان خىتاي مۇتەخەسسىسلىرى مۇنداق دەپ قارىماقتا: «ناۋادا مەلۇم بىر كۈنى خوتەن دەرياسىنىڭ سۈيى قۇرۇپ كەتسە، خوتەن بوستانلىقى غايىپ بولۇپلا قالماي بەلكى پۈتۈن تارىم ئويمانلىقىدىكى بوستانلىقلارمۇ تەھدىتكە ئۇچرايدۇ. شۇڭا ھازىر، خوتەن دەرياسىنىڭ سۇ مەنبەسىنى قوغدىماي بولمايدىغان باسقۇچقا يەتتى».

خىتاي ھۆكۈمىتى ئۆز جىنايىتىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن، «خوتەن دەرياسىنىڭ سۈيىنىڭ ئازلاپ كېتىشى، پۈتۈنلەي دەريا ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ قالايمىقان دەرەخ كېسىشىدىن ۋە چارۋا مال بېقىشىدىن كېلىپ چىققان» دەپ ھۆكۈم چىقىرىپ، بىر تۈپ گىيانى خۇددى كۆز قارچۇغىسىنى ئاسرىغاندەك ئاسرايدىغان، ھويلا-ئارام ۋە ئۆز موھىتىنى كۆكەرتىشنى تارىختىن بويان ئەنئەنە قىلىپ كەلگەن شەرقى تۈركىستان خەلقىگە تۆھمەت چاپلاشقا ئۇرۇنماقتا.

«شەرقى تۈركىستان گېزىتى»، دۇنيا يېشىل تىنچلىق تەشكىلاتى ۋە بارلىق خەلقئارالىق تەشكىلاتلارنىڭ، قىزىل خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستاندا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىشنى توختىتىشقا بېسىم ئىشلىتىپ 25مىليون شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ھاياتىنى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ موھىتىنى قوغداپ قېلىشىنى جىددى مۇراجەت قىلىدۇ!

خىتاينىڭ سۈپەتسىز تاۋارلىرى سىرتقا ئاقماقتا

خىتاي مەتبۇئاتلىرى، خىتايدا ئىشلەپچىقىرىلغان ھەر خىل سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئىنتايىن سۈپەتسىز ۋە ئۆلچەمسىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

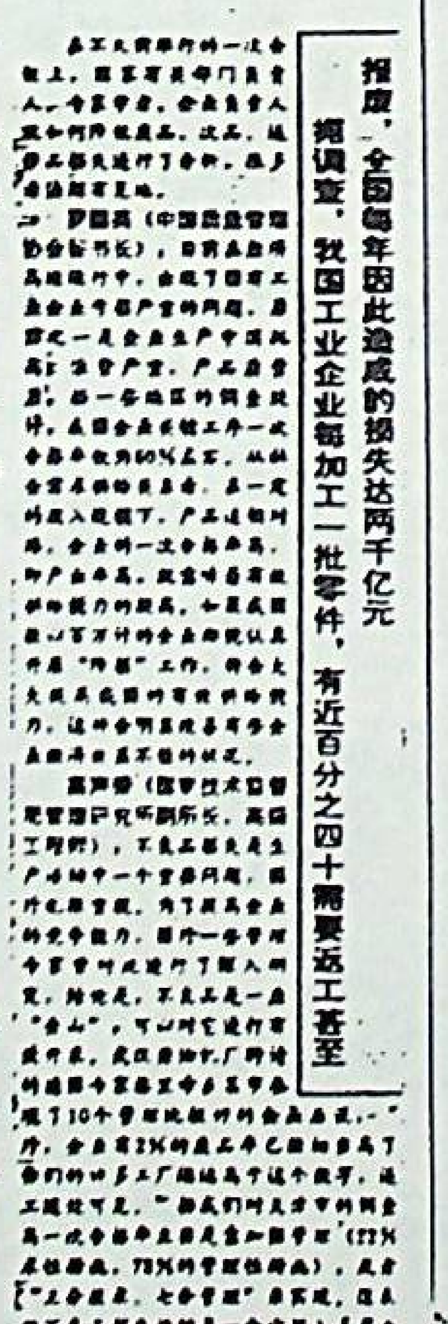

خىتايدا چىقىدىغان «خەلق گېزىتى» نىڭ 93-يىل 12-ئاينىڭ 14-كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتايدىكى سانائەت كارخانىلىرى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتلارنىڭ 100 دە قىرىق پىرسەنتى كېرەكسىز بولۇپ، مۇشۇ سەۋەپتىنلا خىتاي ھۆكۈمىتى يىللىغا ئىككى تىرلىيون يۈەن (تەخمىنەن 250 مىليون دوللار) زىيان تارتقان.

يېقىندا خىتايدا ئېچىلغان بىر قېتىملىق يىغىندا، «خىتاي سۈپەت باشقۇرۇش جەمئىيىتى» نىڭ باش كاتىپى لوگوۋېيلىڭ مۇنداق دېگەن: «ئىقتىسات ئىنتايىن تېز يۈكسىلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار ئېغىر زىيان تارتىدىغان ھالەت شەكىللەندى، ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى ئومۇمى يۈزلۈك تۆۋەن. چەتئەلدىكى كارخانىلارنىڭ مەھسۇلاتلىرىنىڭ لاياقەتلىك نىسبىتى 92 پىرسەن، ئەمما، بىزنىڭ ئاران 60 پىرسەن».

بەزى ئۇچۇرلارغا ئاساسلانغاندا، خىتاي ھۆكۈمىتى زىياننى ئازايتىش ئۈچۈن، بېسىلىپ قالغان سۈپەتسىز مەھسۇلاتلىرىنى تۈرلۈك يوللار ۋە تۈرلۈك ۋاستىلار بىلەن، ئوتتۇرا ئاسىيا، ئوتتۇرا شەرق، ئافرىقا ۋە ئەرەب مەملىكەتلىرىگە قاراپ يۆتكەشكە باشلىغان ھەمدە، مالغا مال تېگىشىش، نىسىگە سېتىش ۋە ئەرزان باھادا سېتىش ئۇسۇللىرىنى قوللىنىپ، بۇ سۈپەتسىز ماللىرىنى تېزىرەك قولدىن چىقىرىشقا ئۇرۇنماقتا.

نۆۋەتتە، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان قاتارلىق ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى، خىتاينىڭ سۈپەتسىز مەھسۇلاتلىرىغا قارىتا جىددى چەكلەش تەدبىرلىرىنى قوللانماقتا.

رامازانىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن

(بېشى 1- بەتتە)

«شەرقى تۈركىستان گېزىتى»، مۇبارەك رامازان ئېيى ۋە رامازان ھېيتىڭىزلارنى تەبرىكلەيدۇ! بىز بۈگۈن بىرلىك سۆزىنى ئېيتىۋاتقان چېغىمىزدا، ھەر يىلى رامازان ئېيىدا بېشىڭىزلارغا كەلگەن ئېچىنىشلىق پاجىئەلەرنى خاتىرىلىمەي تۇرالمايمىز. ھەر رامازان ئېيى، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ قېنىنى ئەڭ كۆپلۈك ئېقىتىدىغان دەۋرىدۇر!

1990- يىلى 4 - ئاي، مۇبارەك رامازان ئېيى ئىدى، قەھرىمانلارغا تولغان بارىن يېزىسىدا، مىللى مۇجاھىتلىرىمىز بىلەن، بۇ يېزىغا باستۇرۇپ كەلگەن خىتاي ئەسكەرلىرى ئارىسىدا بولغان قوراللىق ئۇرۇشتا، زەيدىن يۈسۈپ باشچىلىقىدىكى 200 دىن ئارتۇق مۇجاھىت شېھىت بولدى ۋە تۈرمىلەرگە قامالدى. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بۇ ۋەقەنى باھانە قىلىپ، رامازان ئېيى ئىچىدە شەرقى تۈركىستاندا 6 مىڭ 400 بىگۇناھ كىشىنى تۇتۇپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى رامازان ئايلىرىدىمۇ، خىتاي قوشۇنلىرى ۋە ژاندارمىلىرى پۈتۈن بىر ئاي ھەربى ھالەت يۈرگۈزدى ۋە نۇرغۇنلىغان بىگۇناھ ياشلىرىمىزنى تۇتقۇن قىلدى. بۇ رامازان ھارپىسىدا يەنە، يەركەنت، قاغىلىق، خوتەن تەرەپلەردە كەڭ كۆلەمدە ئادەم تۇتۇش باشلاندى، پەقەت يەركەنتتىلا ئىككى ھەپتە ئىچىدە 600 دىن ئارتۇق ئادەم تۇتۇلدى. رامازان ئېيىدا، شەرقى تۈركىستاننىڭ ھەر يېرىدە قىزىل تېرورلۇق، قورقۇنۇچ، ۋەھىمە ھۆكۈم سۈرمەكتە!

ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىقلار بۇ مۇبارەك ئايدا سىزلەرنى تېخىمۇ سېغىنماقتا، نامازلىرىدا، دۇئالىرىدا جانابى ئاللاھتىن سىزلەرنىڭ ئامانلىقىڭىزلارنى ۋە ئەركىنلىكىڭىزلەرنى تىلىمەكتە. ئىنشا ئاللاھ، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستانىمىز تۈركىيە، پاكىستان ھەم ئەرەب دۆلەتلىرىدىكىگە ئوخشاش ئىپتار ۋاقتىدا ئەزان ساداسى پۈتۈن تېلېۋىزىيە قانالىرىدا، رادىيولاردا، مەسجىد، جامەلەردە تەك-باراۋەر ياڭرايدىغان، مەسجىد، جامەلەرگە جاسۇس قويۇلمايدىغان، دۆلەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەۋاتقانلار مەخپى روزا تۇتۇشقا مەجبۇر بولمايدىغان، ۋەتەن ئۈچۈن شېھىت بولغانلارنىڭ ئىگىسىز قالغان ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىغا زاكاتلارنى ئاشكارە بېرەلەيدىغان ... ئاللاھ بىلەن شەخس ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە ھۆكۈمەتلەرنىڭ قوپاللىق بىلەن ئارىلىشىشقا خاتىمە بېرىدىغان كۈنلەر يېقىنلاپ كېلىۋاتىدۇ!

ئاللاھ سىزلەرگە سەبىر-تاقەت ئاتا قىلسۇن! سىلەرگە پۈتۈن ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ ئالى سالىمىنى يوللايمىز! ئاللاھ ھېچبىر مىللەتنى ئۆزىنىڭ مىللى بايرىقىدىن ۋە مىللى دۆلىتىدىن ئايرىمىسۇن! ئامىن!

قازاقىستاندا ختاينىڭ ساختا تارىخىغا قارشى مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

(بېشى 1- بەتتە)

بۇ قېتىمقى يىغىنغا، قازاقىستان ۋە ئۆزبېكىستاننىڭ ھەر قايسى رايونلىرىدىن كەلگەن 150 نەپەر ئۇيغۇر مۇتەخەسسىس قاتناشتى. يىغىن زالىغا، «مىللىي تارىخىمىزنىڭ مىللىي روھىنى ئىگىز كۆتۈرەيلى!»، «شەرقىي تۈركىستان تارىخى ساختىلاشتۇرۇلمىسۇن!» دېگەن شوئارلار يېزىلغان لوزۇنكىلار ھەمدە، مەشھۇر ئىنقىلاپچىمىز ۋە تارىخچىمىز مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تارىخچىسى تۇرغۇن ئالماسلارنىڭ سۈرىتى ئېسىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ختاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زۇلمى ئاستىدا شېھىت بولغان مۇھەممەت سادىق قەشقەرى، قۇربان قۇداپ قاتارلىق 11 نەپەر تارىخچىمىزنىڭ ئىسىملىرى چاپلاندى.

مۇھاكىمە يىغىنىدا، ئالدى بىلەن، «شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاۋى مىللىي بىرلىك سېپى»نىڭ رەئىسى يۈسۈپبەگ مۇخلىس سۆز قىلىپ، تارىخىمىزنىڭ ھەقىقىي نەمۇنىلىرىنى ۋە بۇلارغا قارشى ختاي تارىخچىلىرى ئويدۇرۇپ يېزىپ چىققان ساختا تارىخى ئەسەرلەرنى يىغىن ئەھلىگە بىر - بىرلەپ كۆرسىتىپ ۋە سېلىشتۇرۇپ، ئوتتۇرىدىكى ھەق - ناھەقنى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈپ ئۆتتى. ئارقىدىنلا، تارىخچى ماسىك كېبىر، ئىرفان توختى قاتارلىق تارىخشۇناسلار سۆز قىلىپ، بەزى ختاي تارىخچىلىرى بىلەن رۇس تارىخچىلىرىنىڭ، شەرقىي تۈركىستان تارىخىنى، جۈملىدىن، ئۇيغۇر تارىخىنى ساختىلاشتۇرۇپ، يالغان تارىخ ئويدۇرۇپ چىقارغانلىقىغا كۈچلۈك رەددىيە بەردى.

بۇ قېتىمقى يىغىندا، تۆۋەندىكى 5 تۈرلۈك مۇھىم قارار ئېلىندى:

1. شەرقىي تۈركىستان تارىخىغا ئائىت ختاي تارىخچىلىرى يازغان ھەرقانداق تارىخ، ساختا تارىختۇر.

2. شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئەزەلدىن بېرى ئۆز تارىخىنى ئۆزى مۇستەقىل يېزىپ كەلگەن، ھەرقانداق تارىخىمىزغا ختاي مەنبەسىنى ئاساس قىلىشقا بولمايدۇ، بۇجەھەتتە يىغىنىمىز، ختاي مەنبەسى بويىچە يېزىلغان ھەرقانداق باشقا تارىخلارنىمۇ ئىناۋەتكە ئالماسلىقىمىز كېرەك، دەپ ھېساپلايدۇ.

3. ختاي ھۆكۈمىتى ئۆتكەن يىلدىن بېرى، بېيجىڭدا، قۇتادغۇبىلىك، ئۇيغۇر مۇقاملىرى نامى بىلەن خەلقئارالىق يىغىنلارنى ئۆتكۈزۈپ، ئۆزلىرىنى گويا ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي مىراسلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان قىلىپ كۆرسەتمەكتە. يىغىنىمىز، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى، كۆزبوياماچىلىق، دەپ ھېساپلايدۇ ۋە ختايلار ئۆتكۈزگەن بۇ يىغىنلارنىڭ ساختا ھۆججەتلىرىنى قەتئىي قوبۇل قىلماسلىق كېرەك، دەپ ئالاھىدە جاكارلايدۇ.

4. ختاي ھۆكۈمىتى، 50 يىلدىن بېرى، شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي كادىرلار ئۈستىدە، سىياسىي ئوۋ ئېلىپ بارغاندا، ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ تارىخى كۆز قاراشلىرىنى ئېسىپلاپ، ئۇلارنى، «پانتۈركىزىم»، «پانئىسلامىزىم»، دەپ تۆھمەت چاپلاپ جازالاپ كەلدى. ختايلارنىڭ بۇ سىياسىتى، تارىخچى تۇرغۇن ئالماسقا قارىتىلغان كۈرەشلەردە تېخىمۇ كۈچەيدى. يىغىنىمىز ختاي ھۆكۈمىتىدىن، مىللىي زىيالىيلىرىمىزغا قارىتىلغان بۇ غايەت غەرەزلىك تۆھمەتلىرىنى بۈگۈندىن كېيىن قەتئىي توختۇتۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

5. يىغىنىمىز، مىللىي تارىخىمىزنىڭ مىللىي قەھرىمانى تۇرغۇن ئالماسنىڭ، «ئۇيغۇرلار»، «ھونلارنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «قەدىمقى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»غا ئوخشاش ئاجايىپ ئەسەرلەرنى ئىگىدۈرگەن جاپالىق ئەمگەكلىرى ئۈچۈن چوڭقۇر تەشەككۈر بىلدۈرىدۇ ۋە ئۇنىڭ تارىخى مىراسلىرىمىزنى قوغدىغانلىقىغا ئالىي ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ.

بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ ئاخىرىدا، يىغىن ئەھلى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى ئىگىز كۆتەرگىنىچە يىغىن زالىنىڭ سىرتىدىكى مەيدانغا توپلىنىپ، ختايلار تەرىپىدىن ئويدۇرۇپ يېزىپ چىقىلغان 25 دىن ئارتۇق ساختا تارىخى كىتاپنى ۋە ساختا تارىخلار يېزىلغان گېزىت - ژۇرناللارنى نەپرەت بىلەن كۆيدۈرۈپ كۈل قىلدى. يىغىن ئەھلى، «تارىخى دۈشمىنىمىز ختاي زالىملىرىغا قارشى ياققان مۇشۇ يالقۇنلۇق ئوتىمىز ئۆچمىسۇن! بۇنى ئۇلۇغ ئىنقىلاپقا ئايلاندۇرۇپ، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى پاك ئىستىقلالىيەتكە ئېرىشتۈرەيلى!» دېگەن يالقۇنلۇق شوئارلار ئىچىدە تارقىلىشتى.

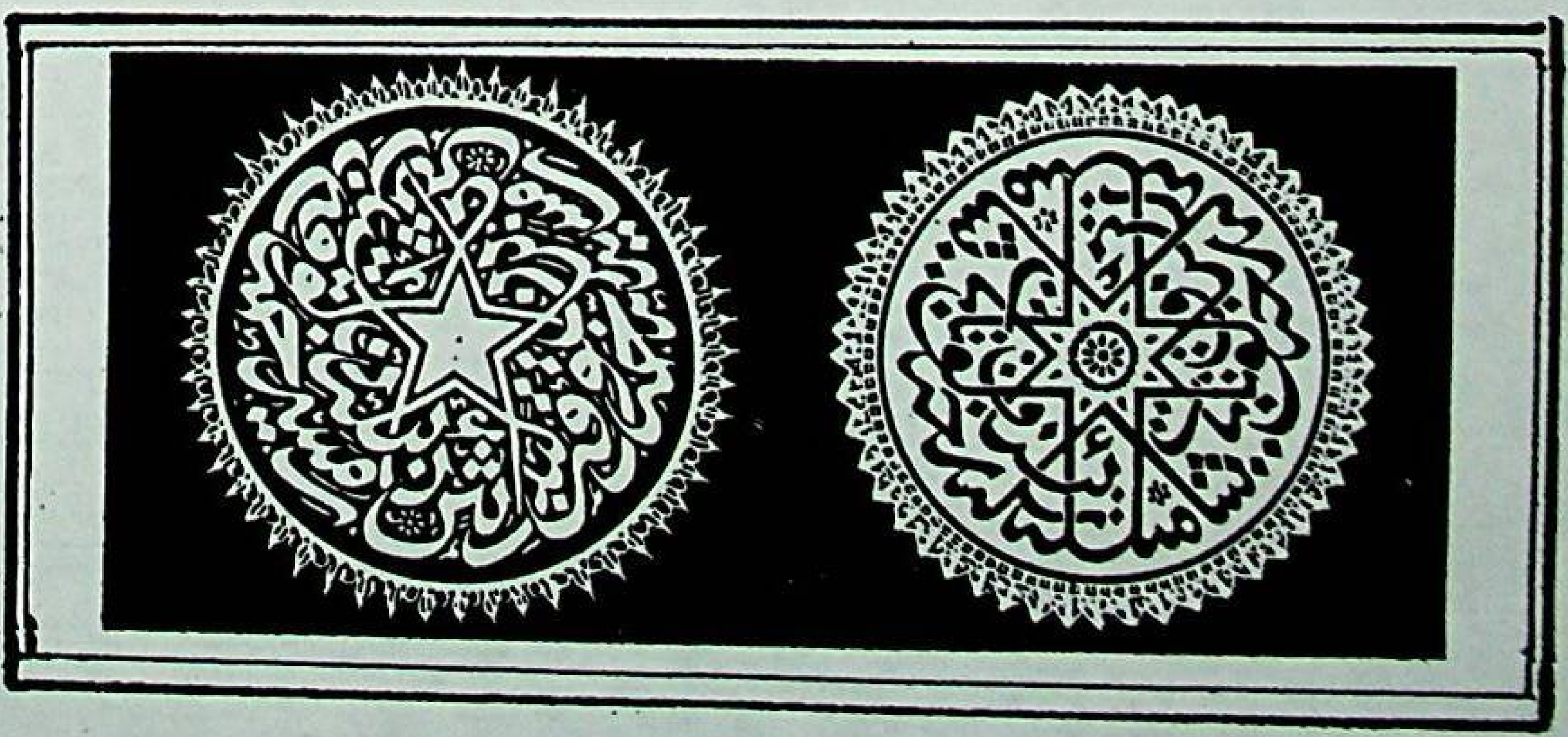

ۋەتەن سىرتىدىكى تەشۋىقات ئورگانلىرىمىز كۆپەيمەكتە

ئۆز خەۋىرىمىز: يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، ۋەتەن سىرتىدىكى تەشۋىقات قوراللىرىمىزنىڭ سانىمۇ ئۆزلۈكسىز كۆپەيمەكتە. شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ پائالىيەت مەركىزى بولۇپ كەلگەن تۈركىيەنى ئېلىپ ئېيتساق، ھازىر تۈركىيەدە، ئارسلان ئالپتېكىن، مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەتلەرنىڭ باشچىلىقىدا، ئۇيغۇرچە ۋە تۈركچە ئىككى خىل تىلدا چىقىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان گېزىتى» نامىدىكى ئايلىق سىياسىي گېزىت، «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى» تەرىپىدىن چىقىرىلىۋاتقان تۈركچە - ئۇيغۇرچە ئىككى خىل تىلدا چىقىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» نامىدىكى پەسىللىك ژورنال، «شەرقىي تۈركىستان كۆچمەنلەر جەمئىيىتى» تەرىپىدىن تۈرك تىلىدا چىقىرىلىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان» ناملىق ئايلىق سىياسىي گېزىت قاتارلىق كۆپ خىل ھەجىمدىكى نوپۇزلۇق تەشۋىقات قوراللىرى بار.

يۇقارقىلاردىن سىرت، گېرمانىيەدىكى «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى»، ئامېرىكىدىكى «شەرقىي تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتى»، ئاۋستىرالىيەدىكى «تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتى»، قازاقىستاندىكى «شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق فورونتى»، قاتارلىق جەمئىيەت، تەشكىلاتلىرىمىزمۇ، ئۇيغۇرچە، تۈركچە، نېمىسچە، ئەنگىلىزچە قاتارلىق كۆپ خىل تىللاردا «خەۋەرنامە»لەرنى تۈزۈپ تارقاتماقتا. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىقىغا ئەگىشىپ، قازاقىستاندا، «ئۇيغۇر ئاۋازى»، «يېڭى ھايات» قاتارلىق ئۇيغۇر تىلىدىكى مۇستەقىل گېزىتلەر نەشر قىلىنماقتا. قازاقىستان رادىئو ئىستانسىسى ۋە تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرىدا مەخسۇس ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى قويۇلدى، ئۆزبېكىستان رادىئوسىدىمۇ ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى قويۇلدى. سەئۇدى ئەرەبىستان پادىشاسىنىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا يەنە، ئەرەبىستان جىددە رادىئو ئىستانسىدىمۇ مەخسۇس ئۇيغۇرچە ئاڭلىتىش بۆلۈمى قويۇلدى.

يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان تەشۋىقات قوراللىرىدا، شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي ۋە سىياسىي زۇلۇملار تاشقى دۇنياغا لايىقىدا ئاڭلىتىلىپ، دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا بولغان ھېسداشلىقىنى قوزغاشتا ئىنتايىن مۇھىم رول ئويناپ كەلمەكتە. شۇنداقلا، ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ ئومۇمىي ۋەزىيىتى شەرقىي تۈركىستان ئىچىدىكى خەلققە دەل ۋاقتىدا يەتكۈزۈلۈپ، ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقنىڭ مىللىي ئېڭىنى ۋە ھېسسىياتىنى ئاشۇرۇشتا تۈرتكىلىك رول ئوينىماقتا. كۆپلىگەن خەلقئارالىق خەۋەر ئاگېنتلىقلىرى ۋە تەشكىلات، ئورگانلار، بىزنىڭ تەشۋىقات قوراللىرىمىزدا بېسىلغان خەۋەر - ماقالىلارنى مۇھىم ماتېرىيال مەنبەسى سۈپىتىدە پايدىلانماقتا.

خىتايدىكى كوممۇنىستلار ياشلارنىڭ ئىدىيىسىنى زەھەرلەشنى كۈچەيتمەكتە

本报福州12月14日讯 记者王娜梅从部分省市区关心下一代工作研讨会上获

基层组织遍及全国 受益青少年逾百万

220万离退休老同志关心下一代

业等单位一起发挥自身优势，利用多种形式对青少年进行党的基本路线教育，爱

دېموكراتىك ھەركەتنىڭ كۈچلۈك تەھدىتىگە دۇچ كەلگەن ختاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، ئۆز ھاكىمىيىتىنى داۋاملىق ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، جىددىي تەدبىر قوللىنىپ، ياشلارغا بولغان كوممۇنىستىك تەربىيىنى كۈچەيتمەكتە.

قىزىل ختاينىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى»نىڭ 93 - يىل 12 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، ھازىر، ختاي ھۆكۈمىتى 2 مىليون 200 مىڭ نەپەر پېنسىيىگە چىققان قېرى كوممۇنىستلارنى سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈپ، پۈتۈن ختايدىكى 29 ئۆلكە، ئاپتونوم رايون ۋە بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلەردە، «ياش ئەۋلادلارغا كۆڭۈل بۆلۈش كومىتېتى» تەسىس قىلغان ھەمدە، يېزىلاردا ۋە زاۋۇت، كان - كارخانىلاردا 45 مىڭدىن ئارتۇق «ياش ئەۋلادلارغا كۆڭۈل بۆلۈش ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتى»نى قۇرۇپ چىققان. بۇ كومىتېت ۋە تەشكىلاتلار، كوممۇنىستىك ئاڭ ۋە ئىدىيىنى ياشلارنىڭ مېڭىسىگە سىڭدۈرۈش ئۈچۈن، ياشلارغا مەخسۇس سوتسىيالىزم تەشۋىقاتى ئېلىپ بارغان. قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە، بۇ قېرى كوممۇنىستلار، 1 مىليوندىن ئارتۇق ياشقا مەجبۇرى سوتسىيالىزم تەربىيىسى ئېلىپ بارغان.

زاۋاللىققا يۈز تۇتۇۋاتقان ختاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ بۇ ھەركىتى، ئۇلارنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى ئاخىرقى جان تالىشىشى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ!

شەرقى تۈركىستان قىزلىرى ئېغىر ھاقارەتلەنمەكتە

(تەھرىر ئىلاۋىسى : قىزىل خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاننى قول قىلىش، ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش سىياسىتىنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، خىتاي ئۆلكىلىرىدىن تېگى-تەكتى نامەلۇم بولغان ئورۇن ۋە شەخسلەرنىڭ، «مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىمىز» دېگەن باھانە بىلەن شەرقى تۈركىستانغا كېلىپ، شەرقى تۈركىستاندىكى چىرايلىق يەرلىك قىزلارنى تۈركۈملەپ خىتاي ئۆلكىلىرىگە ئېلىپ كېتىۋاتقان ئەھۋاللار بارغانسىرى كۆپەيمەكتە. خىتايلار بۇ قىزلارنىڭ كۆپىنچىسىنى نومۇسسىز ئىشقا زورلىغاچقا، بىر بۆلۈك قىزلار خىتاي ئۆلكىلىرىدىن شەرقى تۈركىستانغا قېچىپ كەلگەن. پەقەت يېقىندىلا دالىيەن دېگەن خىتاي شەھىرىنىڭ ئارامكۈن كەنتى ئۈرۈمچىگە ئادەم ئەۋەتىپ، 29 نەپەر ئۇيغۇر قىزىنى دالىيەنگە ئالداپ ئېلىپ كەتكەن. خىتايلارنىڭ بۇ رەزىل قىلمىشى پۈتۈن شەرقى تۈركىستان خەلقىنى قاتتىق غەزەپلەندۈردى ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن كۆپلىگەن يەرلىك خەلق ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى. خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ غەزىپىنى بېسىش ئۈچۈن، يېقىندا دەرھال ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ نامىدا ئۇختۇرۇش چىقىرىپ، بۇندىن كېيىن ھۆكۈمەت بۇ خىل ئەھۋاللارنى قاتتىق چەكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە، ئىچكىرى ئۆلكىلەرنىڭ بۇ قىلمىشى قانۇنسىزلىق، دەپ ئېلان قىلدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن 1994-يىل 1-ئاينىڭ 19-كۈنى «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى»گە، بىر يەرلىك ئامما يازغان «مۇقىملىققا پايدىسىز ئامىللارنى چەكلەپ، (تەقى-تۇرقى كېلىشكەن... ئۇيغۇر قىزلىرىدىن مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىش)نى يىغىشتۇرۇۋېتەيلى» دېگەن ماۋزۇدىكى بىر پارچە مەخسۇس ماقالە بېسىلدى. يۇقارقى ۋەقەلەردىن سىزلەرنى تولۇق خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى»گە بېسىلغان بۇ ماقالىنى ئەينەن دىققىتىڭلارغا سۇندۇق.):

مۇقىملىققا پايدىسىز ئامىللارنى چەكلەپ «تەقى - تۇرقى كېلىشكەن ... ئۇيغۇر قىزلىرىدىن مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىش» نى يىغىشتۇرۇۋېتەيلى

1993-يىلدىن بېرى ئىچكى ئۆلكىلەردىكى بەزى ئاتالمىش شىركەت، مېھمانخانا، رېستوران ھەم خىلمۇ-خىل ناملاردىكى كەنتلەرنىڭ ئادەملىرى ئاپتونوم رايونىمىزغا جۈملىدىن ئۈرۈمچىگە كېلىپ ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ تەستىقىنى ئالمايلا ئۆز مۇددىئالىرىغا ئاساسەن، مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىپ خېلى كۆپ ئۇيغۇر ھەم ئاز ساندا قازاق، تاتار قىزلىرىنى ئېلىپ كەتتى. بەزى ئاخبارات ئورۇنلىرى رەسمىيەت، پرىنسىپقا دىققەت قىلماي، ئۇلارنىڭ ئېلانلىرىنى چىقىرىپ بۇ خاتالىققا ماسلاشقاندەك ئىش قىلىپ قويدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەمگەك نازارىتى بۇنىڭ خاتالىقىنى كۆرسىتىپ چەكلەش ھەققىدە مەخسۇس ھۆججەت تارقاتقان بولسىمۇ، بۇ ئىش تېخى توختىمىدى. يېقىندا ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسى ئەمەلىي تەدبىر كۆرۈپ چەكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. دەرھال ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

كۆپچىلىككە مەلۇمكى، مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىش ھەققىدە ئۇلار چىقارغان كۆپ ئېلانلاردىكى ئورتاق پرىنسىپ، شەرتلەر «تەقى-تۇرقى كېلىشكەن، ناخشا-ئۇسسۇلغا ماھىر، بويى 1.68 سانتىمېتىردىن ئېگىز ئۇيغۇر قىزلىرى ياتاق، تاماق ھەقسىز، مائاشى 800 يۈەندىن 1000 يۈەنگىچە...» دېگەنلەردىن ئىبارەت. بۇ شەرتلەردىن كەمسىتىش روشەن بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. ئەمما بۇ يەردىكى ئالدامچىلىق ئارتۇق كەلگىنى ئۈچۈن ئاتا-ئانىلار، قىزلار ئالداندى. ئىنكاسلاردىن قارىغاندا بۇلارنىڭ ئامال قىلالىغان بىر مۇنچىلىرى ئاشۇ رېستورانلاردىكى ماھىيەتنى بىلىپ ۋىجدانى كۆتۈرمەي قېچىپ كەلگەنمۇ توختايدۇ. قايتىپ كېلەلمىگەنلەرنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا ئادەمنى تەشۋىشلەندۈرىدىغان ھەر خىل پاراڭلار بولماقتا؛ لېكىن بۇ ھەققە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلمىغان، ھەقىقىي ئەھۋال ھازىرغىچە نامەلۇم. بارغانچە ئېنىق بولۇۋاتقان ئەھۋاللار شۇنى بىلدۈرمەكتىكى، بۇ يەرگە كېلىپ ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىن يوشۇرۇن مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلغان خوجايىنلار ئۆزلىرى ئېيتقاندەك سېخى، باشقىلارغا غەمخورلۇق قىلىدىغان، بولۇپمۇ قىزلىرىمىزنىڭ ھازىرى ۋە ئىستىقبالىغا كۆڭۈل بۆلۈپ لەۋزىدە تۇرىدىغان ئادەملەر ئەمەس، بەلكى ھىيلە-مىكىر بىلەن پۇل تاپماقچى بولۇپ يۈرگەنلا ئادەملەر ئىكەن.

نەچچە زامانلاردىن بېرى شىنجاڭدا ئەمگەك كۈچى يېتىشمەيدۇ دېيىلىپ، ئىچكى ئۆلكىلەردىن مىليونلاپ ئەمگەك كۈچى يۆتكەپ كېلىنگەن. ئەمدىلىكتە ئىچكى ئۆلكىلەردىكى تەرەققىي قىلىپ بېيىپ كەتكەن جايلار تەقى-تۇرقى كېلىشكەن ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ بۇ يەردە ئېشىپ قالغان ئەمگەك كۈچىگە مۇھتاج بولۇپ قالغىنىمۇ يوق. قەدىمكى زاماندا يۇرتىمىزنىڭ «ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى» دەپ ئاتىلىپ دۇنياغا مەشھۇر بولغانلىقى ۋە ئالدىنقى يىلى ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك 3-نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىدا 56 مىللەت ئىچىدە ھەر جەھەتتىن باھالىنىپ بىرىنچى بولغانلىقىمىز ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە زامانىۋى سەۋىيىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ شان-شەرىپى ئىدى. ئەمما بۇنى ھېلىقىدەك ئالدامچى خوجايىنلار پۇل تېپىشنىڭ دەسمايىسى قىلىپ، قىزلىرىمىزنىڭ بېشىغا كەلگەن ئاپەتكە ئايلاندۇرۇپ قويماقچى بولسا، بۇنىڭغا ھەرگىزمۇ يول قويغىلى بولمايدۇ. بىزنىڭ ئومۇملىشىۋاتقان پارتىيىنىڭ سىياسىتى، دۆلەتنىڭ قانۇن-تۈزۈملىرىنىڭ باشقۇرۇشىدىكى سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى، مۇلازىمەتچى قوبۇل قىلىشتا ئەخلاق ۋە قابىلىيەتكىلا قارايدىغان پرىنسىپ بار. ھەرگىزمۇ تەقى-تۇرقى، ناخشا-ئۇسسۇلغا قارايدىغان پرىنسىپ يوق. بۇ ئىشنىڭ ئەمەلدىن خاتا بولۇۋاتقان يېرى شۇكى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بىر-بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان ئادىتىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇپ، ئۇلارنى ئىناقلاشتۇرىدىغان پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىگە ھەم دۆلەتنىڭ ئاساسىي قانۇنىغا خىلاپ بولۇۋاتقانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنىڭ كونكرېت تەرىپىدىن ئېيتقاندا «ئاياللار ۋە بالىلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداش قانۇنى»غىمۇ ئېغىر ھالدا خىلاپ. بۇنىڭ مۇشۇنداق ئىكەنلىكىنى ئامما تولۇق بىلىپ خاتىرجەم بولالماي كەلدى. شۇڭا ئاپتونوم رايونىمىزغا ئاۋارىچىلىق پەيدا قىلىپ، مۇقىمسىزلىق ئامىلىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتقان «تەقى-تۇرقى كېلىشكەن ئۇيغۇر قىزلىرىنى مۇلازىمەتچىلىككە قوبۇل قىلىمىز» دېگەن قانۇنسىز قىلمىشنى دەرھال يىغىشتۇرۇۋېتىشىمىز لازىم. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەنپەئىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنى تەقسىم قىلىش، جەمئىيەتتىن كادىر، ئىشچى قوبۇل قىلىشتا مەخسۇس سىياسەت بەلگىلەپ، ئۇنى چىقىرىپ ئاممىغا ئاشكارا چۈشەندۈرۈپ كەلگەن. ئەمما تۆۋەندە بۇنىڭ ئىجراسى يېتەرلىك ئەمەس. مەسىلەن، ئۈرۈمچى رايونىدا كادىر، ئىشچى قوبۇل قىلغاندا مىللەت نىسبىتى بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر 25 پىرسەنتنى ئىگىلىشى كېرەك، دېگەن ئېنىق بەلگىلىمە بولسىمۇ، لېكىن ئاز سانلىق مىللەتلەردىن قوبۇل قىلىنغىنى بەلگىلەنگەن سانىنىڭ يېرىمىغا يەتمەي قالغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئالامەتلەرمۇ مەۋجۇت.

مەركەزنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا تەبىئىي بايلىقلارنى ئاچقاندا، شۇ يەردىكى خەلقنىڭ مەنپەئىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈش كېرەك، دېگەن يوليورۇقى بولسىمۇ، ھازىر بىز بۇنى يېتەرلىك ئەمەلىيلەشتۈردۇق دەپ ئېيتالمايمىز. شىنجاڭ مەملىكىتىمىزدە «گۆھەر زېمىن» دەپ ئاتالماقتا. پەقەت نېفىت، كۆمۈر، رەڭلىك مېتال جەھەتتىن قارىساقمۇ مەملىكەت بويىچە چوڭ كارخانىلار بار. گېزىت خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، شىنجاڭدا ھازىرغىچە ئېچىلغىنى 31 نېفىتلىك بولۇپ، كۈندىلىك نېفىت مەھسۇلاتى 30 مىڭ توننىدىن ئاشتى.

«گۆھەر زېمىن»دا ياشاۋاتقان بۇ قېرىنداشلار نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشنى كېچە-كۈندۈز ئارزۇ قىلماقتا. بولۇپمۇ ئۇيغۇرلار ئىشسىزلىق توپىلى نۆۋەتتە ئۆز ئوغۇل-قىزلىرىغا كېلىۋاتقان تەھدىتتىن قۇتۇلۇپ خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشكە تېخىمۇ ئىنتىزار بولماقتا. ھازىر ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك خەلق قۇرۇلتايلىرىنىڭ، سىياسىي كېڭەشلەرنىڭ ۋەكىللىرى ھەرقايسى ساھەلەرنى تەكشۈرۈش، ئاممىدىن پىكىر ئېلىشنى باشلىۋەتتى. يۇقىرىدا يازغانلىرىمىز ئاممىدا نارازىلىق پەيدا قىلىۋاتقان بىر خاتا ئىش ئۈستىدىكى پىكىر دېيىلا ئىبارەت. مۇناسىۋەتلىك ئورگان ھەم خەلق ۋەكىللىرى، ئاڭلاپ تەكشۈرۈپ كۆرسە.

سادىق

خوتەندىكى خىتاي كۆچمەنلىرى ئالاقزادىلىككە چۈشتى

ۋەتەندىن كەلگەن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، ئۆتكەن يىلى خوتەن شەھىرىدە يۈز بەرگەن بىر قېتىملىق چوڭ پارتلاش ۋەقەسىدىن كېيىن، خوتەن رايونىدىكى خىتاي كۆچمەنلىرى، قاتتىق ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئۆي-جاي ۋە مال-مۈلۈكلىرىنى سېتىپ، قېچىشنىڭ كويىغا چۈشكەن.

1991-يىلىدىن ئېتىبارەن ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ئارقا-ئارقىدىن مۇستەقىللىققە ئېرىشىشى بىلەن، كۈچلۈك ۋەھىمە ئىچىدە قالغان خىتاي ھۆكۈمىتى، يەرلىك خەلق بىر قەدەر زىچ توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان خوتەن رايونىدا «ئامانلىق ساقلاش» تەدبىرلىرىنى كۈچەيتتى، يەرلىك خەلقنى نازارەت قىلىدىغان ساقچىلارنىڭ سانىنى شىددەت بىلەن كۆپەيتتى. پارتىيە-ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدا ۋە زاۋۇت، كان، كارخانا، شىركەت ۋە مەكتەپلەردە مەخسۇس نازارەتچى ساقچىلارنى تۇرغۇزۇپ، كوچىلاردا ۋە ئىدارە-جەمئىيەتلەردە ئەركىن يۈرۈش-تۇرۇشنى قاتتىق كونترول قىلىپ، جەمئىيەتتە بىر خىل جىددىيلىك پەيدا قىلدى. ھۆكۈمەتنىڭ چېكىدىن ئاشقان بۇ قىلمىشى، پۈتۈن خوتەن رايونىدىكى يەرلىك خەلقنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىگە بولغان كۈچلۈك نارازىلىقىنى قوزغىدى ھەمدە، خىتايلارغا زەربە بېرىش ھەرىكەتلىرى ئارقا-ئارقىدىن يۈز بېرىشكە باشلىدى.

بۇلاردىن گەۋدىلىك بولغىنى شۇكى، 93-يىلى 4-ئاينىڭ مەلۇم بىر كۈنى ئەتىگەن سائەت 10 دا، خوتەن شەھەرلىك ساقچى ئىدارىسى، «بۈگۈن سائەت 9 دا ئىشلچى يېزىلىق خەلق مېھمانخانىسىنى پارتلىتىمىز، بىز شەرقى تۈركىستان ئازادلىق تەشكىلاتى» دېگەن مەزمۇندىكى بىر تېلېفوننى تاپشۇرۇۋالدى. قاتتىق ئالاقزادە بولغان ساقچى ئىدارىسى، دەرھال 50 تىن ئارتۇق ساقچىنى يىغىپ، تېلېفوندا ئېيتىلغان جايدا چارلاش ئېلىپ باردى. ئەمما، پارتلاش ئۇ يەردە يۈز بەرمەي، دەل شۇ سائەتتە خوتەن ۋىلايەتلىك «مەدەنىيەت ئىدارىسى» ئالدىدىكى خىتاي كۆچمەنلىرى توپلىشىپ يۈرىدىغان جايدا قاتتىق پارتلاش يۈز بېرىپ، ئىككى نەپەر خىتاي نەق مەيداندا ئۆلدى، 4 نەپەر خىتاي ئېغىر يارىلاندى.

يۇقارقى ۋەقەدىن، يەرلىك خەلقنىڭ خىتاي كۆچمەنلىرىگە بولغان نارازىلىقىنىڭ چېكىگە يەتكەنلىكىنى ھېس قىلغان كۆپلىگەن خىتاي كۆچمەنلىرى، ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئۆي-جاي ۋە مال-مۈلۈكلىرىنى ئەرزان باھادا سېتىپ قېچىشنىڭ كويىغا چۈشتى.

ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا يېزىلغان تەشەككۈر خېتى

ھۆرمەتلىك ۋەتەنداشلار، 1992- يىل نويابىردا، ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتى، 15 كىشىلىك بىر ئۆمەك تەشكىللەپ، شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ، كومىنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يولغا قويۇۋاتقان ئىنسان ھەقلىرىگە تاجاۋۇز قىلىش سىياسىتىگە دائىر ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ، بۇھەقتە مەخسۇس دوكلات ھازىرلاپ، ئۇنى پۈتۈن دۇنياغا ئېلان قىلغان ئىدى.

ئاۋىستىرالىيەدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان «تۈركىستان جەمئىيىتى»، يېقىندا ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا خەت يېزىپ، ئۇلارنىڭ بۇ يۈكسەك دەرىجىدىكى ئىنسانپەرۋەرلىك ھەركىتىگە ئاپىرىن ئوقۇدى ۋە ئۇلارغا چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

تۆۋەندە بىز، ئاۋىستىرالىيەدىكى «تۈركىستان جەمئىيىتى» نىڭ، ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا يازغان تەشەككۈر مەكتۇبىنى ئەينەن دىققىتىڭلارغا سۇندۇق:

ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىغا:

ھۆرمەتلىك كومىتېت باشلىقى، ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى تەكشۈرۈش كومىتېتى، ئاۋىستىرالىيە ھۆكۈمىتىنىڭ قوللىشى بىلەن، 92- يىل نويابىر ئايلىرىدا شەرقىي تۈركىستاننى زىيارەت قىلدى.

بۇ تەكشۈرۈش ئۆمىكى، بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ يەرلىك تۈرك خەلقىگە سالغان زۇلۇم ۋە ئىسكەنجىلىرىنى تەتقىق قىلدى، دەسلەپكى قەدەمدە بۇ تەكشۈرۈش ئۆمىكى، بۇ رايوندىكى ئىنسان ھەقلىرى، دېموكراتىيە جەھەتتە سادىر قىلىنىۋاتقان ئېغىر مەسىلىلەرنى پۈتۈن دۇنياغا ئېلان قىلدى. بۇ سەۋەپ بىلەن، شەرقىي تۈركىستاندىكى 45 ئائىلە ئازاپتىن قۇتۇلدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن، ئاۋىستىرالىيەدىكى «تۈركىستان جەمئىيىتى»، ئاۋىستىرالىيە ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە كۆرسەتكەن بۇ ئىنسانىي خەيرىخاھلىقىغا تەشەككۈر بىلدۈرۈشنى ئۆزىنىڭ ئىنسانىي ۋە مەسئۇلىيەت بۇرچى دەپ ھېساپلايدۇ.

دۇنيانىڭ سىياسىتىنى بەلگىلەيدىغان دەرىجىدىن تاشقىرى چوڭ دۆلەت بولۇش نىيىتىگە كەلگەن بېيجىڭ ھۆكۈمىتى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئارزۇسىغا ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ ئۈمىدىگە خىلاپ ھالدا، شەرقىي تۈركىستاندا داۋاملىق تۈردە يادرو قوراللىرى سىنىقىنى ئېلىپ بارماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى سىستېمىلىق ھالدا، تۈرك خەلقىنىڭ مىللىي مەۋجۇتلىقىنى ۋە نەسلىنى يوقۇتۇش ئۈچۈن، مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇش بىلەن بىرگە، خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىدىن مىليونلىغان خىتاي كۆچمەنلىرىنى يۆتكەپ كېلىپ، شەرقىي تۈركىستانغا يەرلەشتۈرمەكتە. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ تۈرك خەلقىنىڭ سانىنى ئازايتىش ۋە ئۇلارنى ئازسانلىق ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويۇش مەقسىتىدە ئېلىپ بارغان ھەرىكەتلىرى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى تارىخ سەھنىسىدىن يوقاپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلتۈرمەكتە.

خىتاي ھۆكۈمىتى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى بايلىقلىرىنى تالان - تاراج قىلىپ، ئۇنى ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە توشۇپ ئېلىپ كەتمەكتە، يەرلىك خەلق ئۆز بايلىقىدىن مەھرۇم قالدى ۋە كۆپ سانىدىكى خەلق ئوقۇشسىز، ئىشسىز، ئاچ - يالىڭاچلىق ھالدا جاپالىق مۇھىت ئىچىدە ياشاشقا مەجبۇر بولماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە مەجبۇرى تاڭغان «ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» ئىسمى بار، جىسمى يوق قۇرۇق بىر نەرسىدىن ئىبارەتتۇر. بۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى تۇزاققا چۈشۈرۈش ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ئالداش سىياسىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس! ئاۋىستىرالىيەدە ياشاۋاتقان بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ كۆپىنچىسى، خۇددى يۇقۇرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، خىتاينىڭ كەچۈرگۈسىز سىياسىتىنىڭ بىگۇناھ قۇربانلىرى.

بۈگۈن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقلىرىدىن تامامەن مەھرۇمدۇر، بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان زۇلۇم ۋە ئىسكەنجىلىرىنى ھۆر دۇنياغا ئاڭلىتىشتىن تامامەن مەھرۇمدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاۋىستىرالىيەدە ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ۋەزىپىسى، ئاۋىستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى پاجىئەلەرگە يېقىندىن ھېسداشلىق قىلىشى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ۋەزىيىتىدىن خەۋەرسىز دۆلەتلەرنى مەلۇماتلار بىلەن تەمىنلەپ، ئۇلارنى شەرقىي تۈركىستانغا بېرىشنى تەۋسىيە قىلىشى، خەلقىمىز بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان ئېچىنىشلىق ئەھۋاللارغا يېقىندىن كۆڭۈل بۆلۈشىنى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت.

1994- يىلى كىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن سىزگە سالاملىرىمىزنى يوللايمىز ۋە بارلىق ئىشلىرىڭىزغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز!

سىزنىڭ سەمىمىي دوستىڭىز:

ئاۋىستىرالىيە «تۈركىستانلىقلار جەمئىيىتى»

(1993- يىل 12- ئاي)

شەرقىي تۈركىستان داۋاسى دۇنيا مەتبۇئاتلىرىدا

گېرمانىيەدە چىقىدىغان «Der Spiegel» ھەپتىلىك ژۇرنىلىنىڭ 93- يىل 14- ئىيۇل سانىغا شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە ئۇزۇن بىر ماقالە بېسىلدى. بۇ ماقالىدە، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى كۈرىشىنىڭ يېڭى بىر باسقۇچقا كىرگەنلىكى، شىددەتلىك ھالدا بومبا بىلەن زەربە بېرىشكە باشلىغانلىقى ۋە خىتاي رەھبەرلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان ھەم تىبەتكە ئوخشاش رايونلاردا چوڭ بىر قوزغىلاڭ يۈز بېرىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەۋاتقانلىقى قىسقىچە بايان قىلىندى.

بۇنىڭدىن باشقا يەنە، گېرمانىيەنىڭ چوڭ گېزىتلىرىدىن بىرى بولغان «Frankfurter Allgemeine» گېزىتىنىڭ 93- يىل 17- ئىيۇل سانىدا، شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە بىر ماقالە ئېلان قىلىندى. بۇ ماقالىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالى ھەققىدە مەلۇمات بېرىلدى ۋە خىتاينىڭ ئاسسىمىلاتسىيە سىياسىتى نەتىجىسىدە يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەن شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ، مىللىي كىملىكىنى قوغداش ئۈچۈن زور كۈرەشلەرنى ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقى بايان قىلىندى.

قىرغىزىستاندا چىقىۋاتقان «قىرغىزىستان مەدەنىيىتى» گېزىتىنىڭ 93- يىل 22- ئۆكتەبىردىكى سانىغا، شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان قىرغىزلار ھەققىدە ئۇزۇن بىر ماقالە بېسىلدى. بۇ ماقالىدا، خىتاينىڭ قىرغىزىستان بىلەن ياخشى مۇناسىۋەت قۇرۇشنى خالايدىغانلىقى ۋە قىرغىزىستاننىڭمۇ خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ياخشىلاش ئىستىكىدە ئىكەنلىكى ھەققىدە بىشارەت بېرىلىپ، بۇ مۇناسىۋەتلەرنىڭ شەرتسىز بولمايدىغانلىقى بايان قىلىندى. ماقالىدە، خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ياخشىلاشتا، قىرغىزىستاننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق تۈركىي خەلقلەرگە قارشى ھەرىكەتلەردە بولماسلىقى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

بۇ ماقالىنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق دېيىلدى: «ھەقىقەت شۇكى، شەرقىي تۈركىستاندىكى تۈركىي خەلقلەر بېسىم ئاستىدا ياشىماقتا. ئەگەر خىتاي ھۆكۈمىتى ھەقىقەتەن قىرغىزىستان بىلەن ياخشى مۇناسىۋەت قۇرۇشنى ئىستىسە، ھەر ئىشتىن بۇرۇن، بۇ خەلقلەرگە يۈرگۈزۈۋاتقان بېسىم سىياسىتىگە خاتىمە بېرىشى كېرەك».

تىبەتلىكلەرنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن

تىبەتلىكلەر ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ئېلىپ بارغان كۈچلۈك مۇجادىلىسى ئارقىلىق، خىتاي ھۆكۈمىتىنى تىبەتتىكى دۇنياغا مەشھۇر بۇددالار سارىيىنى قايتا رېمونت قىلىشقا مەجبۇر قىلدى.

ئۇزۇن يىللاردىن بېرى، تىبەتلىكلەرنىڭ دىنىي ۋە سىياسىي داھىيسى دالاي لاما باشچىلىقىدىكى تىبەت سەرگەردان ھۆكۈمىتىنىڭ تىبەت خەلقىنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا ئېلىپ بارغان ھەققانىي كۈرەشلىرى نەتىجىسىدە، تىبەت داۋاسى دۇنيادا بەلگىلىك تەسىرچانلىققا ئىگە بولدى. شۇنداقلا ئامېرىكا، گېرمانىيە، فىرانسىيە باشچىلىقىدىكى غەرىپ ئەللىرىنىڭ بىۋاستە ھېسداشلىقىغا ئىگە بولدى. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، خىتاي ھۆكۈمىتى خەلقئارا جامائەتچىلىكىنىڭ بېسىمىدىن قورقۇپ، تىبەتكە خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈش، پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇش جەھەتلەردە شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىيەگە يۈرگۈزگەندەك كەڭ كۆلەمدە ھەرىكەت ئېلىپ بارالمىدى. ئەڭ ئاددىي مىسال: گەرچە خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىيەنىڭ شەھەر، يېزىلىرىدا پىلانلىق تۇغۇتنى ئۈزمىسىزلۈك يولغا قويغان بولسىمۇ، ئەمما، تىبەتنىڭ يېزا - قىشلاقلىرىدا پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويالمىدى.

تىبەتنىڭ پايتەختى لاسادىكى بۇددالار سارىيى مىڭ نەچچە يىللىق تارىخقا ئىگە مەشھۇر ساراي بولۇپ، قىزىل خىتاي ئىشغالىيىتىدىن كېيىن، بۇ ساراي پەقەتلا رېمونت قىلىنمىغاچقا، ساراي بىناسى خەتەرلىك ئەھۋالدا قالغان ئىدى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان خىتاي ھۆكۈمىتى، تىبەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى تىبەتلىكلەرنىڭ خىتايغا قارشى ئېلىپ بارغان كۈچلۈك مۇجادىلىسى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ كۈچلۈك بېسىمى ئاستىدا، غايەت زور مەبلەغ سەرىپ قىلىپ، بۇددالار سارىيىنى قايتا رېمونت قىلىشقا باشلىدى.

خىتاينىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى» نىڭ 94- يىل 1- ئاينىڭ 6- كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتاي ھۆكۈمىتى 50 مىليون يۈەن (تەخمىنەن 6 مىليون دوللار) قۇرۇلۇش مەبلىغى ۋە زور تۈركۈمدە ماددىي ئەشيا ئاجرىتىپ، بۇددالار سارىيىنى قايتا رېمونت قىلىشقا كىرىشكەن بولۇپ، بۇ قۇرۇلۇشنىڭ بۇ يىل يازدا پۈتۈشى مۆلچەرلەنمەكتە. بۇ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ تىبەتلىكلەرگە كۆرسەتكەن «شاپائىتى» بولماستىن، بەلكى، باتۇر تىبەت خەلقىنىڭ داۋاملىق باش ئەگمەي مۇجادىلە قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىسى.

تاشلىۋېتىلگەن ئۇيغۇر مەكتىۋى

سۈرەتتە:
شەرقى تۈركىستاننىڭ كۆپلىگەن يېزا - قىشلاقلىرىدا مەكتەپ بولمىغىنى ئۈچۈن، يەرلىك ئۇيغۇر بالىلار نۆۋەت بىلەن ئۆيلەرگە توپلىنىپ دەرس ئالماقتا.

(تەھرىر ئىلاۋىسى: ئادان قالدۇرۇپ ئىدارە قىلىش - خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زوزۇڭتاڭ زامانىسىدىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە شەرقى تۈركىستان خەلقىگە ئىزچىل يۈرگۈزۈپ كېلىۋاتقان رەزىل ۋاسىتىلىرىنىڭ بىرى. ئۆزلىرىنى «ئادالەتپەرۋەر، خەلقچىل» دەۋالغان ھازىرقى كوممۇنىستىك خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى، شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ئادان قالدۇرۇشتا، ئىلگىرىكى زوزۇڭتاك، يۈەنداخۇا، ياڭزىڭشىن، جىڭشۇرېن، شىڭشىسەي قاتارلىق سېسىق نامى پۇركەتكەن قېرى مۇستەملىكىچىلەردىنمۇ ئېشىپ چۈشتى. ھازىر شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مائارىپىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، خۇددى تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى ھەيدىگەندەك، ۋەتىنىمىزنىڭ بايلىقىنى تالان - تاراج قىلىۋاتقان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ پەرزەنتلىرى، ئوقۇتۇش ئەسلىھەلىرى تولۇق بولغان زامانىۋى مەكتەپلەردە راھەت - پاراغەتتە ئوقۇۋاتقان. ئەمما، بايلىقنىڭ ھەقىقى ئىگىلىرى بولغان يەرلىك ئۇيغۇرلىرىمىزنىڭ لاي - كېسەكتە سېلىنغان خاراب مەكتەپلەردە، مال قوتانلىرىدا، ھەتتا توپا - لۇقداق يەرلەردە ئوقۇۋاتقانلىقىدەك ئېچىنىشلىق ھالەت كۆز ئالدىمىزدا نامايەن بولىدۇ. سىزلەرگە بۇ ئەھۋاللاردىن پاكىت كۆرسىتىش مۇددىتىدە، «ئىلى گېزىتى»نىڭ 93 - يىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنىدىكى سانىغا بېسىلغان «ھەرقانچە نامراتلىشىپ كەتكەندىمۇ، مائارىپنى نامراتلاشتۇرۇۋەتمەيلى» دېگەن ماۋزۇدىكى ماقالىنى قىلچە ئۆزگەرتمەي ئەينەن دىققىتىڭلارغا سۇنىدۇق.)

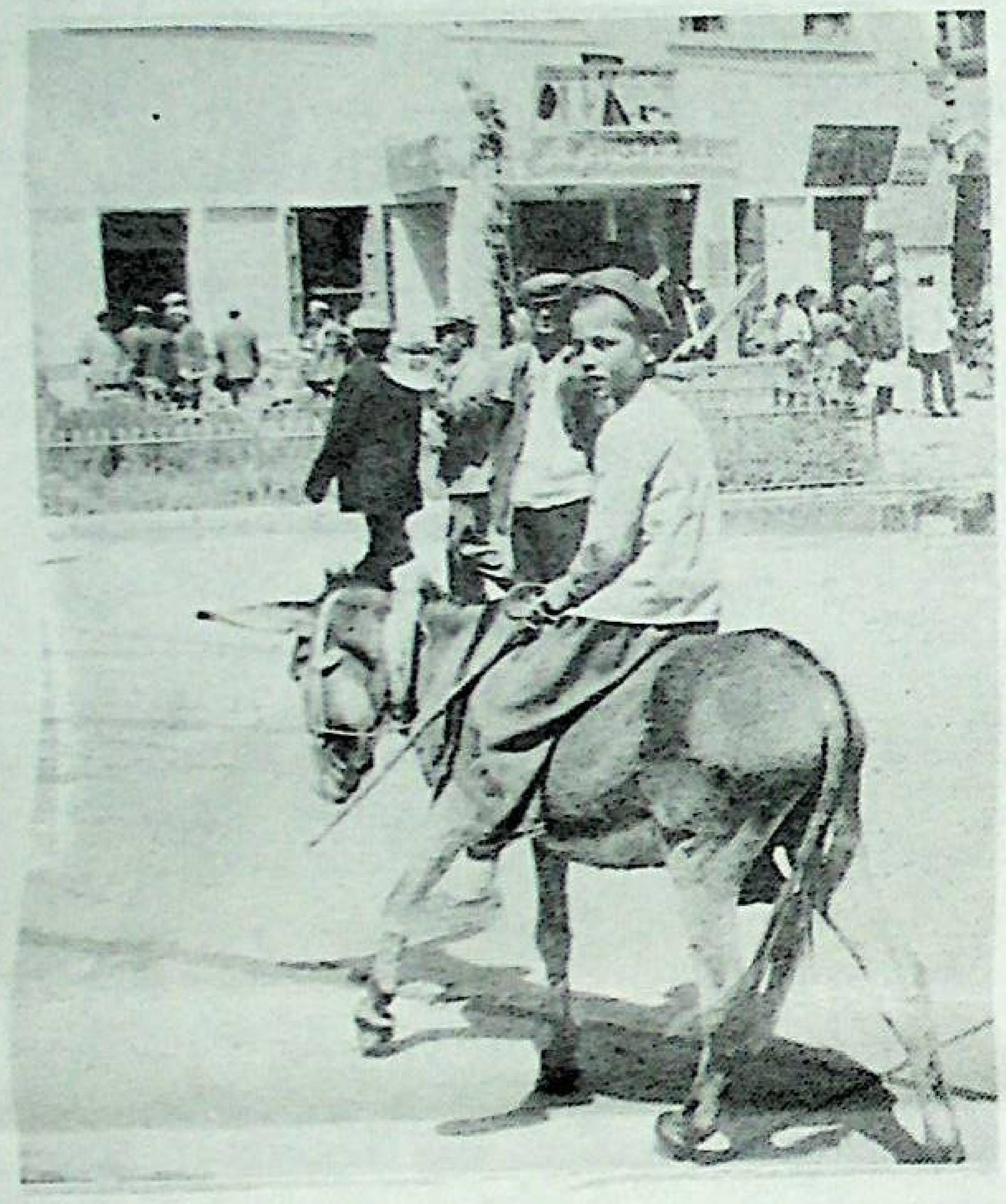

سۈرەتتە:
ئوقۇشسىز قالغان دېھقان بالىلىرى بازارغا كىرىپ ئىش ئىزدىمەكتە.

ھەرقانچە نامراتلىشىپ كەتكەندىمۇ، مائارىپنى نامراتلاشتۇرۇۋەتمەيلى

ئۆز خەۋىرىمىز: كونىس ناھىيىسىنىڭ ئارالتۆپە يېزىسىدىكى قاراسۇ كەنت باشلانغۇچ مەكتىپى 1936 - يىل قۇرۇلغان بولۇپ، يېرىم ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان ۋەتەن ئۈچۈن ئۇيغۇر، قازاق، خەنزۇ، تاتار، قىرغىز، ئۆزبېك، موڭغۇل، رۇس، خۇيزۇ مىللەتلىرىنىڭ پەرزەنتلىرىدىن يارامىلىق زىيالىيلارنى يېتىشتۈرۈپ بەرگەنىدى. ئوقۇغۇچى سانىنىڭ ئېشىشى بىلەن بۇ مەكتەپتىكى خەنزۇ سىنىپ 1980 - يىلى ئايرىم مەكتەپ بولۇپ قۇرۇلدى؛ 1984 - يىلى قازاق پەرزەنتلىرى ئوقۇيدىغان سىنىپلارمۇ ئايرىم مەكتەپ بولۇپ قۇرۇلدى. دۆلەت ۋە يەرلىك بۇ ئايرىلىپ چىققان ئىككى مەكتەپ ئۈچۈن يېتەرلىك مەبلەغ ئاجرىتىپ، ئۆلچەمگە لايىق مەكتەپ قۇرۇلۇشى سېلىپ، ئوقۇتۇشنى داۋاملاشتۇردى. لېكىن، ئەسلىدىكى ئۇيغۇر باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ مەكتەپ قۇرۇلۇشىغا مەبلەغ ئاجرىتىلمىغانلىقتىن، كونىراپ كەتكەن قۇرۇلۇشنى رېمونت قىلىشقا، يېڭى دەرسخانىلارنى قۇرۇشقا مۇمكىنچىلىك بولمىدى. شۇڭا، 1986 - يىلدىن ئېتىبارەن بۇ مەكتەپ كەنتنىڭ ياغاچ - كېسەك بىلەن سېلىنغان كونا ئاشلىق ئامبىرىدا دېرىزىسى بولمىغانلىقتىن، كۈندۈزدە چىراغ يېقىپ ئوقۇتۇشنى داۋاملاشتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. 1991 - يىلى يېزىلىق ھۆكۈمەت، كەنت ۋە دېھقانلار بىرلىشىپ 32 مىڭ يۈەن مەبلەغ چىقىرىپ تۆت ئېغىز يېڭى سىنىپ سالالىغان بولسىمۇ، 13 سىنىپلىق 453 ئوقۇغۇچىغا بۇ سىنىپ يېتىشمىدى. شۇڭا، قالغان ئوقۇغۇچى مەيداندا تاش ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۆيلىرىدىن ئېلىپ كەلگەن ساختاينى تىزىغا قويۇپ ئوچۇقچىلىقتا دەرس ئاڭلاپ كەلگەن بولسىمۇ، ياز پەسلىدىكى بورانلىق، يامغۇرلۇق كۈنلەردە، كەچ كۈزدىن كېلەر يىلى يازغىچە ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە 1992 - يىل 3 - ئاينىڭ 12 - كۈنى يەر تەۋرەپ، يېڭى سېلىنغان دەرسخانىغا چاك كېتىپ، ئوچۇقچىلىقتىكى ئوقۇغۇچىلار قوشۇنىغا يېڭى قوشۇن قېتىلدى.

ھازىر بۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلار ئۈچۈن ئىشخانا، ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن دەرسخانا، تەنتەربىيە ئەسلىھەلىرى، ھاجەتخانا قاتارلىقلار بولمىغاچقا، 186 نەپەر ئوقۇغۇچى مەكتەپتىن ئۆزلۈكىدىن چېكىندى ھەمدە يېڭىدىن ئوقۇش يېشىغا توشقان بالىلارنىڭ مەكتەپكە كىرىشىگە مۇمكىن بولمىدى. نەتىجىدە، كەنتتىكى ساۋاتسىزلارنىڭ سانى كۈنسايىن كۆپەيدى.

مۇشۇ ئەھۋالدا، كەنتتىكى دېھقانلار ئۆزلۈكىدىن مەكتەپ قۇرۇلۇشىغا پۇل يىغىش قىلغان بولسىمۇ، مەبلەغ يېتىشمىدى. بۇنىڭ بىلەن مەكتەپ مەسئۇللىرى ناھىيىلىك، ۋىلايەتلىك، ئوبلاستلىق، ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا ۋە ئالاقىدار تارماقلارغا ئەھۋالنى ئىنكاس قىلىپ مەبلەغ ھەل قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان بولسىمۇ، ھازىرغا قەدەر بىر تىيىن ھەل قىلىپ بېرىلمەي، بۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇشى پالەچ پېتىچە قېلىۋەردى.

نۆۋەتتە، بازار رىقابىتى كەسكىنلىشىۋاتقان ۋەزىيەتتە، ئاساس مائارىپنىڭ بۇ قاينامغا كىرەلىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا دۆلەت مالىيەسىدە ھەرقانچە قىيىنچىلىق بولغان تەقدىردىمۇ، يەنە ھەرقانچە نامراتلىشىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ مائارىپنى نامراتلاشتۇرۇۋەتمەسلىك كېرەك.

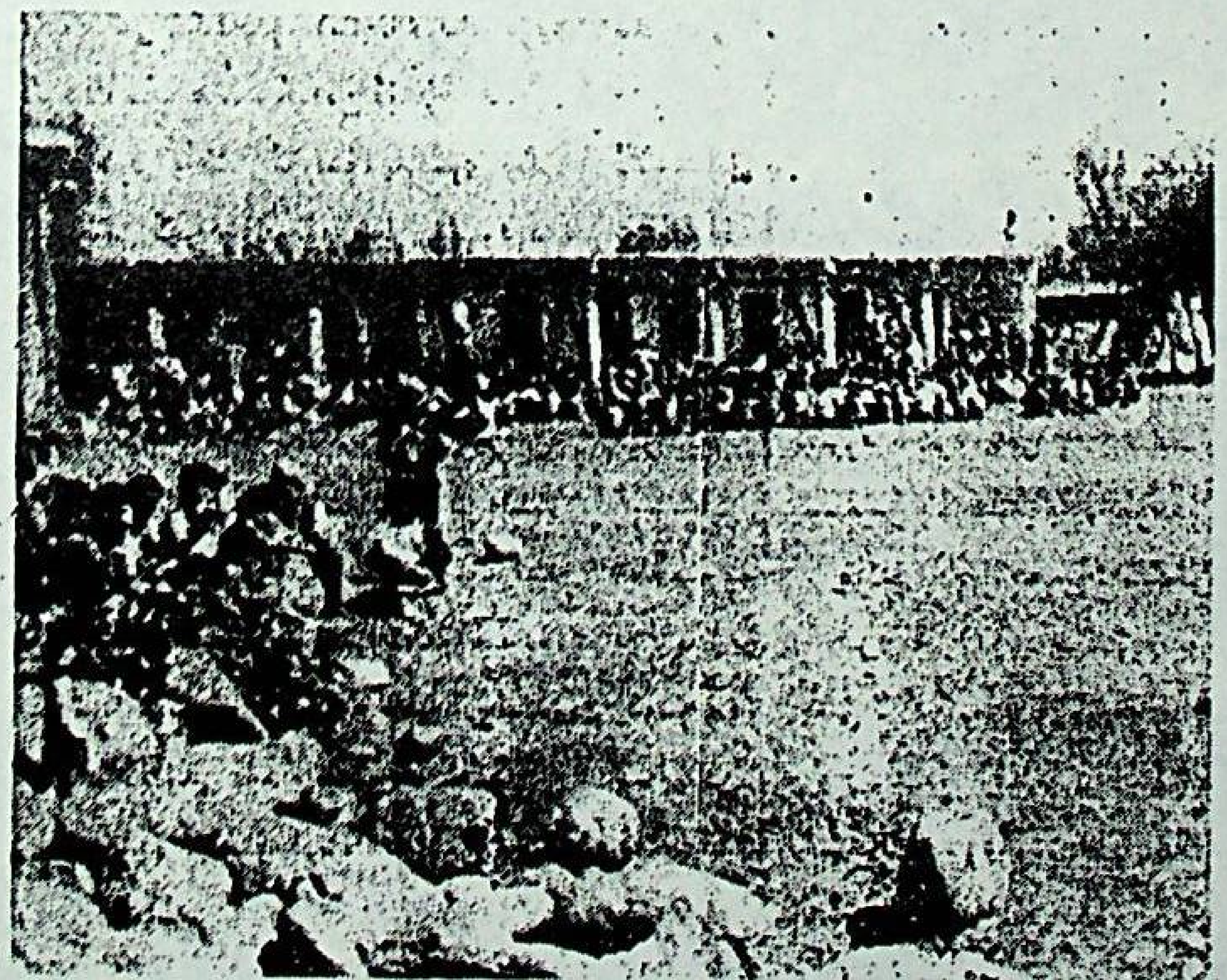

سۈرەتتە: ئۈدۈلدىكى ئىمارەت يەر تەۋرەشتە كاردىن چىققاچقا، ئوقۇتۇش ئىمكانىيىتى يوق. ئوقۇغۇچىلار ئوچۇقچىلىقتا دەرس ئاڭلىماقتا.

ئىسمائىل جىرجىس فوتوسى

نامراتلىقتىن ئوقۇشسىز قالغان يەرلىك ئۇيغۇرلار كوچىلاردا ياڭيۇ سېتىپ جېنىنى باقماقتا.

ئاقارغان يۈز، قىسىلغان قاش، قۇيۇلغان ياش؛ كېسىلگەن باش، چۇۋۇلغان چاچ، تۆكۈلگەن قان.

«شېھىتلەر ئۆلمەيدۇ»

1993-يىل 8-ئاينىڭ 11-كۈنى خوتەن خەلقى ئۈچۈن، بولۇپمۇ بۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز قايغۇلۇق بىر كۈن بولدى. قىزىل تېررورلۇق قاپلىغان بۇ مۇدھىش كۈندە، ئۆزىنىڭ ياشلىق باھارىنى شۇنداقلا پۈتۈن ھاياتىنى ئەل قىساسى ئۈچۈن بېغىشلىغان ۋەتەنپەرۋەر ياش قەھرىمان ئالىمجان، رەھىمسىز خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى تەرىپىدىن ۋەھشىلەرچە شېھىت قىلىندى!

ئوت يۈرەك ياش ئالىمجان بۇ يىل ئەمدىلا 21 ياشقا تولۇپ، خوتەن شەھىرىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان ئالىمجان، زور ئۈمىدلەر ئىچىدە ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتناشقان بولسىمۇ، ئەمما، يۇقىرىدىن چۈشۈرۈلگەن سانىنىڭ چەكلىك بولۇشى تۈپەيلىدىن، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغان. ئۆزىنىڭ ئىستىقبالىدىن پەرىشان بولغان ئالىمجان، تىرىكچىلىك ئۈچۈن، خوتەن رايونىدىكى كۆپلىگەن زاۋۇت، كان، كارخانا ۋە ئىدارە-جەمئىيەتلەرگە ئىش ئىزدەپ بارغان بولسىمۇ، ئەمما، كۆچمەن خىتايلار بىلەن تولۇپ كەتكەن بۇ ئورۇنلار، ئۇنىڭ ئىشلەش تەلىۋىنى رەت قىلغان. ئەڭ ئاخىرقى ئۈمىدىنىڭ ۋە تىرىشچانلىقىنىڭ سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈككە ئايلانغانلىقىدىن قاتتىق ئۆرتەنگەن ئالىمجان، كۈن بويى ھۆكۈمەتنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن ئورۇنلىرىغا چېپىپ يۈرۈپ، بۇ ئادالەتسىزلىكلەر ئۈستىدىن شىكايەت قىلغان. ئەمما، بارلىق چوڭ-كىچىك ھاكىمىيەتلەرنى ئۆز چاڭگىلىغا ئېلىۋالغان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۇنىڭ دات-شىكايەتلىرىگە قىلچىمۇ پىسەنت قىلماي قويغان. ئۈمىدسىزلىك ۋە غەزەپ ئىچىدە قەلبى چەكسىز ئازاپلانغان ئالىمجان، ئۆزى بىلەن تەقدىرداش بولغان 4 نەپەر ئاغىنىسى بىلەن قانچىلىغان كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ، «نېمە ئۈچۈن ئۆز ۋەتىنىمىز، ئۆز يۇرتىمىزدا ئۆز بەختىمىزنى تاپالمايمىز؟» دېگەن سوئالغا جاۋاپ ئىزدىگەن. ئۇزاق مۇھاكىمە ئارقىلىق ئۇلار ئاخىرى مۇستەملىكە ئاستىدا ياشاۋاتقان مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقلىرىدىن تامامەن مەھرۇم ئىكەنلىكىنى، مۇستەملىكىدىن قۇتۇلماي تۇرۇپ، بەخت-سائادەت ۋە ئەركىن ياشاشنىڭ ئېغىز ئېچىشنىڭ زادىلا مۇمكىن ئەمەسلىكىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتكەن. قەلبى بىردىنلا يورۇغان ئالىمجان، ئۆزى بىلەن تەقدىرداش 4 ئاغىنىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئەل قىساسى ئۈچۈن مۇستەملىكىچىلەر بىلەن ئۆلۈم-كۆرۈم جېڭى قىلىش ئۈچۈن قەتئىي ئىرادىگە كەلدى. ئۇلار ئەتىراپلىق پىلان تۈزەپ، خوتەن شەھەرلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ قورال - ياراغ ئىسكىلاتىغا مەخپىي كىرىپ، تاپانچا ۋە ئوق - دورا ئېلىپ چىققان. مۇستەملىكىچىلەرگە بولغان غەزەپ-نەپرىتى ۋە ئۆچمەنلىكى قايناپ تاشقان بۇ 5 نەپەر باتۇر يىگىت، ئەپلىك پەيتنى كۈتۈپ تۇرۇپ، نەپرەتلىك خىتاي كوممۇنىستلىرىغا ئوق چىقاردۇ. بۇ كوممۇنىستلارنىڭ بىرى نەق مەيداندا ئۆلگەن، قالغان ئۈچى ئېغىر يارىلانغان. ئۆلگەن قېرى كوممۇنىست 1935-يىلى 25مىڭ يوللۇق ئۇزۇن سەپەرگە قاتناشقان، ئىككى قولى خىتاي خەلقى ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قېنى بىلەن بويالغان قانخور جاللاتلاردىن بىرى ئىدى.

كۈرەش تەجرىبىسىنىڭ يېتەرسىزلىكىدىن ئالىمجان قاتارلىق بەش ياش خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تورىغا چۈشۈپ قالىدۇ. غالجىرلاشقان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى 93-يىل 8-ئاينىڭ 11-كۈنى خوتەن شەھىرىدە ئوچۇق سوت يىغىنى ئېچىپ، ئالىمجانغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىپ، ياۋۇزلارچە شېھىت قىلىدۇ. ئۇنىڭ سەپداشلىرىدىن تۆتەيلەنگە ئايرىم-ئايرىم ھالدا، ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئۆلتۈرۈش ۋە مۇددەتسىز قاماق جازاسى، 20يىللىق، 12يىللىق قاماق جازاسى بېرىلدى.

ۋەتەنپەرۋەر ياش ئالىمجان شېھىت بولغان كۈنى، خوتەن شەھىرىدىكى نەچچە مىڭلىغان يەرلىك خەلق، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تەھدىتىگە پىسەنت قىلماي توختاۋسىز سەلدەك ئېقىپ كېلىپ، ئالىمجاننىڭ جىنازا نامىزىغا قاتناشتى. مىڭلارچە كۆزلەردىن ئاققان قانلىق ياش قايغۇ ۋە سۈكۈتكە چۆمگەن پۈتۈن خوتەن دىيارىنى لەرزىگە سالدى. باتۇر خوتەن خەلقى ھاياتىنىڭ خەتەرگە ئۇچرىشىغا قارىماي ئالىمجاننىڭ جىنازىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۈنلۈك ئاۋازدا مۇناجات ئوقۇپ، پۈتۈن خوتەن شەھىرىنى ئايلىنىپ چىقتى. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى يۈزلەپ ساقچىلارنى ئىشقا سېلىپمۇ، غەزەپ-نەپرىتى ئۇرغۇپ تاشقان خەلقنى توسۇپ قالالمىدى. 8-ئاينىڭ 12-كۈنى ئۆزلىرىگە قارشى غايەت زور يوشۇرۇن كۈچنى ھېس قىلغان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى، ئالىمجاننىڭ نامىزىغا قاتناشقان كىشىلەرنى بىر-بىرلەپ تۇتۇپ تۈرمىگە تاشلىدى ھەمدە ئۇلارنى قاتتىق قىيىن-قىستاققا ئالدى. ھەتتا ئالىمجاننىڭ بىگۇناھ دادىسىنىمۇ تۈرمىگە تاشلاپ، ئۇنى خىزمىتىدىن ھەيدىدى! ئەمما، قەيسەر شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇنىڭ بىلەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىدىن قورقۇپ قالغىنى يوق. ئىشىنىمىزكى، ئالىمجانغا ئوخشاش باتۇر ئوغلانلار كۆپلەپ مەيدانغا كەلگۈسى! خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى كۈرەش داۋاملىق كۈچەيگۈسى!

قىزىل خىتاي ئېغىر ئىقتىسادىي كىرىزىسقا دۇچ كەلدى

خىتايدا چىقىدىغان «خەلق گېزىتى»نىڭ 93-يىل 12-ئاينىڭ 2-كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتاي ئىستاتىستىكا ئىدارىسىنىڭ باياناتچىسى يېقىندا بىر گېزىتنىڭ مۇخبىرىغا مۇنداق دېگەن: «دۆلىتىمىزدە، ئىقتىسادىي تۇرمۇش جەھەتتە تۆۋەندىكى بىر قانچە مۇھىم مەسىلىلەر تېخى ھەل قىلىنمىدى. ئۇ بولسىمۇ، بىرىنچىدىن، بازار باھاسىنىڭ ئېشىش سۈرئىتى ئىنتايىن يۇقىرى بولدى، 93-يىل تۇرمۇش بۇيۇملىرىنىڭ باھاسى 14.5 پىرسەنت ئاشتى. ئىككىنچىدىن، مەبلەغ سېلىش قۇرۇلمىسى مۇۋاپىق بولمىدى. ئۈچىنچىدىن، يېزا ئىگىلىكىگە مەبلەغ سېلىش يېتەرلىك بولمىدى، دېھقانلارنىڭ كىرىمىنىڭ ئېشىشى ئىنتايىن ئاستا بولدى. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلارنىڭ زىيان تارتىشى ئېغىر بولدى، زىيان تارتىش كۆلىمى 37.3 پىرسەنتكە يەتتى».

يۇقىرىقىلاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، گەرچە خىتاي خەلق ئىگىلىكى ئومۇمىي كىرىمىنىڭ ئېشىش سۈرئىتى دۇنيا بويىچە ئالدىنقى قاتاردا تۇرسىمۇ، ئەمما، ئىچكى قۇرۇلمىسى ئىنتايىن زەئىپ ۋە ناچار ھالدا تۇرماقتا.

«ئىلمىي قارايتىش» ئورۇنلىرى

بىز ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئېچىنىشلىق ھالىتىگە نەزەر سالىدىغان بولساق، كىشىنى ئۆكۈندۈرىدىغان تەڭسىزلىك، ئادالەتسىزلىك، ناھەقچىلىق ۋە بۇزۇقچىلىقلار ھەممىشە دېگۈدەك كۆزىمىزگە چېلىقىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى شۇكى، ناۋادا بىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ شەھەر-يېزىلىرىغا بارىدىغان بولساق، «مەدەنىيەت يۇرتى»، «ئىلمىي قارايتىش» دېگەن ۋىۋىسكىلاردا ئىسىم كۆزىمىزگە چېلىقىدۇ؛ ئەگەر بىز ئىچكىرىلەپ بېرىپ كۆزەتسەك، بۇ ئورۇنلارنىڭ «ئىلمىي قارايتىش» ئورۇنلىرى بولماستىن، بەلكى «ئىلمىي قارايتىش» ئورنى ئىكەنلىكىنى بىلىمىز. بۇ «ئىلمىي قارايتىش» ئورۇنلىرىغا غەرەزلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان بىلىيارت تاختىلىرى، قارت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ياشلىرىمىزنى نادانلىققا ئۈندەيدىغان خىلمۇ-خىل ئويۇنچۇقلار كۆزىمىزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ. بۇ ئويۇن-توش - ئويۇنلىرىدىن ئىبارەت قىمار قىمار شەكلىگە ئايلىنىپ كەتكەن ئويۇنچۇقلار، كىنو-تىياتىرخانىلار، تانسىخانىلار ۋە سودا سارايلىرىنىڭ ئالدىلىرىدا ئوچۇق-ئاشكارە ھالدا بەس-بەس بىلەن كۆپەيمەكتە. «ئىككى قوشقار سوقۇشسا، بۆرىنىڭ قورسىقى ئېچىپتۇ» دېگەندەك، پۇرسەت كۈتۈپ تۇرغان خىتاي زوراۋانلىرى بۇ ئويۇنلار ۋە بۇلاردىن كېلىپ چىققان جېدەل-ماجىرالاردىن پايدىلىنىپ، بىگۇناھ ياشلىرىمىزنى خەلق ئالدىدا ئوچۇق-ئاشكارە ھالدا ئۇرۇپ-سوقۇپ، ئۇلارنى بىر ئېغىز سۆز قىلىشقا يول قويماي، ماشىنىغا سېلىپ ئېلىپ كېتىدۇ. كۆپلىگەن بىگۇناھ ياشلىرىمىزنى مۇشۇنداق ئويۇنلار بىلەن تۈرمىلەرگە سولاپ، ئىز-دېرەكسىز يوقاتماقتا.

يۇرت ھەم ئەل ئۈچۈن تارتقان ئازابىنى،
شاھلىق تەختىگە قىياس ئەتكۈلۈك.
ئەل ئۈچۈن چەككەن بىر مىنۇت قايغۇ،
مىڭ يىللىق راھەت ئۈچۈن يەتكۈلۈك.

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى روھىڭ سامان بولماس

«مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى» ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى

ئالىي مۇھەررىر (پروفېسسور) ئابلىكىم باقى ئىلتەبەر

دۇنيادىكى ھەرقانداق مۇستەملىكىچى، باشقا دۆلەت ۋە مىللەتلەرنىڭ تېررىتورىيىسىنى بېسىۋالغاندا، ئۆزىنىڭ رەزىل مەقسىتىنى يوشۇرۇپ، «قۇتقۇزۇش» تونىنى بىلەن نىقاپلىنىپ، ئۆز جىنايىتىنى خەلقئالەم ئالدىدا قانۇنلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. بولۇپمۇ، ھازىرقى زامان كوممۇنىست باسمىچىلىرى، ئەتراپىدىكى خوشنىلىرىنى ئەسكىرى كۈچ ۋە ھىيلە ئارقىلىق زورلۇق بىلەن بېسىۋالغاندىن كېيىن، ئۇلارنى «زۇلۇمدىن قۇتقۇزغۇچى»، «بەخت-سائادەت ئېلىپ كەلگۈچى» دەپ ئاتاپ، كىشىنى ئەسەرلەندۈرگىدەك چىرايلىق ئىبارىلەر ئارقىلىق، سىياسەت، قانۇنلارنى تۈزۈپ، مۇستەملىكىچىلىك قىياپىتىنى يوشۇرماقچى بولىدۇ. ماھىيەتتە، ئەتراپىدىكى خوشنىلىرىنى سىياسىي جەھەتتە ئېكىسپىلاتاتسىيە قىلىدۇ، ئىقتىسادىي جەھەتتە ئەزىدۇ، مەدەنىيەت جەھەتتە يوقىتىدۇ، خوشنىلىرىنىڭ بايلىقىنى خالىغىنىچە بۇلاڭ-تالاڭ قىلىدۇ.

مۇستەبىت چىن كوممۇنىستىك ھۆكۈمىتىنىڭ مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە سىياسىتى ۋە قانۇنى، شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ زېمىنلىرىنى ئىشغال قىلىۋالغاندىن كېيىن يۈرگۈزگەن رەزىل سىياسىتى ۋە زورلۇق قانۇنى بولۇپ، ئۇنىڭ تارىخى شەكىللىنىش جەريانى، يېتەكچى ئىدىيىسى، ئىچكى خارەكتېرى، ماھىيىتى ۋە ئاخىرقى مەقسىدى قاتارلىقلارنى چوڭقۇر تەھلىل قىلىش، شۇنىڭدەك، بۇ سەپەتە نەزەرىيەلەرنىڭ رىيال ئەمەلىيەتتە بەرگەن نەتىجىلىرىنى ئاشكارىلاش قىلىش- ئۆز ئىستىقلالى ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋاتقان مىللەتلەرنىڭ، جۈملىدىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ نەزەرىيە ۋە سىياسىي جەھەتتىكى مۇھىم ۋەزىپىسى.

مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيىنىڭ شەكىللىنىشى

ماركسىزم لېنىنىزمنىڭ مىللەت نەزەرىيىسىنى ئاساس قىلغان بۇ سەپەتىنى ئەڭ دەسلەپ لېنىن ئوتتۇرىغا قويىدى ۋە ستالىن ئىجرا قىلدى. روسىيە ۋە يۇگوسلاۋىيىدە ئاپتونومىيە تۈزۈمى ئاساسىي قانۇنغا كىرگۈزۈلدى. مەركەز بىلەن ھەرقايسى جۇمھۇرىيەتلەردە، ھوقۇقنى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل يۈرگۈزۈش، ئۆزىنىڭ ئاساسىي قانۇنىنى تۈزۈش، چەتئەللەر بىلەن بىۋاسىتە ئالاقە يۈرگۈزۈش، ئۆز جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئارمىيىسىنى تەشكىللەش، ھەتتا پۈتۈن ئىتتىپاقتىن ئىختىيارىي ھالدا چىقىپ كېتىش ھوقۇقلىرى بېرىلدى. رېئاللىق بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، سوۋېت باسمىچى ئارمىيىسى ھەرقايسى مىللەتلەر زېمىنىغا شىددەت بىلەن باستۇرۇپ كىرىپ، ئەسلىدە مەۋجۇت بولغان ھاكىمىيەتلەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلىدى. مىللەتلەرنى دەھشەتلىك قىرغىن قىلدى. ئالتۇن- كۈمۈش كەبى مال - دۇنيالارنى ۋە خام ئەشيالارنى بۇلاپ كەتتى. ئارمىيە ھاكىمىيىتى قۇرۇپ، قورچاق ھۆكۈمەت تەشكىللىدى. مىللىي تېررىتورىيەلەرنى خالىغىنىچە بۆلدى، مىللەتلەرنى قالايمىقان كۆچۈرۈپ، تەبىئىي مىللىي نىسبەتنى بۇزدى. روس شوۋىنىزمىنى غالىجىرلىق بىلەن يۈرگۈزۈپ، مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتىنى يوقاتتى، تىل - يېزىقىنى ئۆزگەرتتى، دىنىنى دەپنە قىلدى. شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىمكى، بۇخىل ساختا سىياسەت، يالغان ھوقوق ۋە بىۋاپا تۈزۈملەر ئەڭ ئاخىردا، «ئۆز يۈزىگە ئۆزى پالتا چېپىش» تەك ئاقىۋەتنى، يەنى، جۇمھۇرىيەتلەر ئۆز ھەققىنى، ئىمپېرىيىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى تونۇپ يېتىپ، ئۆز مۇستەقىللىقىنى قانۇنىي يول بىلەن ئېلىشتەك نەتىجە بىلەن ئاياقلاشتى.

روسىيە كوممۇنىستلىرىنىڭ قۇتۇرۇپ تىغۇلىشى بىلەن قۇرۇلۇپ، ھەربىي ياردىمى بىلەن ھاكىمىيەتنى تارتىۋالغان چىن كوممۇنىستلىرى، 1931- يىلى رۇيجىندە ئېچىلغان 1- قېتىملىق مەملىكەتلىك جۇڭخۇا سوۋېت جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسىي قانۇن پىراگرامماسىدا ۋە ئازسانلىق مىللەتلەر مەسىلىسى ھەققىدىكى قارارلاھىيىسىدە، «مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئىشلىرى ئۆزلىرى ھەل قىلىش ھوقۇقى بولۇشتا چەك تۇرۇش» سىياسىتى ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، ئازسانلىق مىللەتلەرگە مۇستەقىل جۇمھۇرىيەت قۇرۇپ بېرىش توغرىسىدا ۋەدىلەر بەرگەن ئىدى.

1935- يىلى 12- ئايدا ۋە 1936- يىلى 6- ئايدا، جۇڭخۇا سوۋېت مەركىزى ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستان ۋە تىبەتلەرنىڭ خىتاي بىلەن مۇناسىۋەتسىز مۇستەقىل دۆلەت ئىكەنلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ، پەقەت موڭغۇل ۋە تۇڭگان مىللەتلىرىگە ۋەدە بەرگەن ئىدى. تۇڭگان مىللەتىگە ئېلان قىلغان مۇراجىئەتتە مۇنداق كۆرسىتىلگەن ئىدى: «بىز، مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئىشلىرىنى ئۆزى ھەل قىلىش پىرىنسىپىغا ئاساسەن، تۇڭگانلارنىڭ ئىشلىرىنى پۈتۈنلەي تۇڭگانلار ئۆزى ھەل قىلىشىنى، تومومەن تۇڭگانلارنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدىكى جايلاردا تۇڭگانلار ئۆزلىرى مۇستەقىل ھاكىمىيەت قۇرۇپ، بارلىق سىياسىي، ئىقتىسادىي، دىنىي، ئۆرپ- ئادەت، ئەخلاق، مائارىپ ۋە باشقا ھەممە ئىشلارنى ئۆزلىرى ھەل قىلىشىنى، ئومومەن، تۇڭگانلار ئازسانلىق ئىكەنلىكىدىن رايونلاردىمۇ رايون ۋە يېزىلارنى بىرلىك قىلغان ھالدا، مىللىي باراۋەرلىك ئاساسىدا تۇڭگان ئاپتونوم ھۆكۈمىتى قۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىمىز».

يۇقارقى خىتاي پىنالىسىغا ماۋزېدۇڭ ئىمزا قويغان ئىدى.

1938- يىلى 11- ئايدا خىتاي كوممۇنىستلىرى ئاچقان 6- نۆۋەتلىك قۇرۇلتىيى 6- ئومۇمىي يىغىنىدا ماۋزېدۇڭ، ياپونغا قارشى ئۇرۇشتىن كېيىن ئازسانلىق مىللەتلەرگە مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇپ بېرىش توغرىسىدا يەنە بىر قېتىم ۋەدە بەرگەن ئىدى. شەرقىي تۈركىستاننى بولسا «غەربىيتىكى دۆلەتلەر» دەپ ئاتىغان ئىدى. 1939- يىلى ماۋزېدۇڭ بىر پارچە ماقالە يېزىپ، «جۇڭخۇا مىللىتى» دېگەن ئۇقۇمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، «ئۇلار باراۋەرلىك ئاساسىدا بىرلىشىشنى خالايدۇ» دەپ بىشارەت بەردى. 1941- يىلىغا كەلگەندە، «چېگرا رايون ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش پىراگراممىسى» نى ئېلان قىلىپ، شەنشى، گەنسۇ ۋە نىڭشيا قاتارلىق چېگرا رايونلاردىكى تۇڭگانلارغا ئاپتونوم رايون بېرىدىغانلىقىنى جاكالىدى. 1947- يىلى 5- ئاينىڭ 1- كۈنى، ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقى ئېلان قىلىندى.

شۇنى قەيت قىلىشقا توغرا كېلىدۇكى، خىتاي كوممۇنىستلىرى شۇچاغقىچە قەدەر شەرقىي تۈركىستاننى مۇستەقىل دۆلەت سۈپىتىدە، ياكى ستالىننىڭ كەلگۈسى ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى سۈپىتىدە تونۇپ كەلگەن ئىدى. ستالىن خىتاي ھۆكۈمىتىگە تاشقى موڭغۇلىيەنى ئايرىپ قىلدۇرۇش ھەمداۋسىغا، شەرقىي تۈركىستاننى ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەر قاتارىدا ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، بولۇپمۇ، «يالتا پىنالىسى» دىن كېيىن، خىتاي كوممۇنىستلىرى بۈگۈنگە قەدەر زېمىنىغا كۆز تىككىشكە باشلىدى. ئۇيغۇرلارنى ئالداپ ئىدارە قىلىشقا كىرىزىس يەتكەن ستالىن، شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ تىزگىنىنى خىتاي كوممۇنىستلىرىغا تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭ ھەمداۋسىغا يېزىندا ۋە باسمىچىلار لىقىدىن بىر ھەربىي بازا ئېلىش سودىسىنى پۈتكۈزدى. ئاخىردا يەنە سۈيىقەست پىلانلاپ، شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتىنى ئۇجۇقتۇرۇپ، خىتايلارغا رەسمىي ئۆتكۈزۈپ بەردى. شۇنىڭدىن باشلاپ خىتاي كوممۇنىستىك ھۆكۈمىتى، مىللىي سىياسىتى ۋە ئاپتونومىيە تۈزۈملىرىنى شەرقىي تۈركىستانغا نىسبەتەن تەدبىقلاشقا مەيۋەر بولدى.

خىتاي كوممۇنىستلىرى ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىپ ئاچقان 1- قېتىملىق سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىدە، «ئازسانلىق مىللەت توپلۇشۇپ ئولتۇراقلاشقان رايونلاردا، مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە يولغا قويۇلىدۇ» دەپ بەلگىلىمە چىقاردى. 1954- يىلى ئېلان قىلغان ئاساسىي قانۇندا: «مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ ھەممىسى (شەرقىي تۈركىستان نەزەربىلەن بارغىچى) جۇڭگونىڭ ئايرىلماس بىر قىسمىدۇر. ئۇلار مەركەزنىڭ مەركەزلەشتۈرۈپ رەھبەرلىك قىلىشىغا بويسۇنۇشى كېرەك» دەپ ئېلان قىلدى. 1956- يىلى 10- ئايدا، «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» قۇرۇلغانلىقىنى جاكالىدى. شۇنداق قېلىپ، 1958- يىلىغا قەدەر تۆت ئاپتونوم رايون (شۇچاغقىچە تىبەتكە دۆلەت قاتارىدا مۇئامىلە قىلىپ بېقىپ تۈزگەن) 29 ئاپتونوم ئوبلاست، 69 ئاپتونوم ناھىيە قۇرۇلدى.

شەرقىي تۈركىستاندا «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانغا قەدەر»، شەرقىي تۈركىستاندىكى ھەرمىللەت خەلقى، جۈملىدىن ئۇيغۇرلار خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ماختىپەزلىكىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇزۇن قېتىم قوراللىق، سىياسىي قارشىلىقلارنى ئۇيۇشتۇردى. شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتى ئاغدۇرۇلۇپ، 50 مىڭ كىشىلىك مۇنتىزىم ئەسكىرى قىسىم تارقىتىۋېتىلگەندىن كېيىن، ئەخمەتجان قاسىمى باشچىلىقىدىكى رەھبەرلەر، ستالىننىڭ بېجىمغا ۋە خىتايلارنىڭ ئاپتونومىيىسىگە ئىزچىل قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئىيز-ئىزھا يانتىنى تەقدىم قىلدى. توساتتىن باتۇر داۋامىلىق تۈردە قوراللىق كۆرەشنى قانات يايدۇردى. 1951- يىلى ئۈرۈمچىدىكى زىيالىيلار كېڭىشىلەردە ئاشكارە قارشىلىق كۆرسەتتى، غۇلجىدىكى زىيالىيلار «15 چىلار يىغىنى» چاقىرىپ، مۇستەقىللىق دەۋا قىلدى. قەشقەر، خوتەن، ئۈچتۇرپانلاردا خەلق قوراللىق توزغالدى.

1954- يىلى چېكىداۋدا چاقىرىلغان مىللىي خىزمەت يىغىنىدا، مىللىي رەھبەرلىرىمىزدىن سەيپۇللا يۈسۈپ، جۇ ئېنلەينىڭ سۆزىگە ئاشكارە قارشى چىقتى. ھەتتا «ئاپتونوم رايون قۇرۇلۇپ ئىككى ئايدىن كېيىنلا، پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندا ئىسيانچى زىيالىيلار چوڭ ئېچىلىپ - سايراپ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئالدامچىلىقىدىن شىكايەت قىلدى. خىتاي كوممۇنىست ھاكىمىيىتى ئۆزمەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا يۇقۇرى ھەربىي كۈچىگە تايىنىپ، «يانفۇت ئازىيلاش»، «زومىگەرلەرنى جازالاش»، «ئەكسىيەتچىلەرنى بېسىقتۇرۇش»، «يەرلىك مىللەتچىلەرگە زەربە بېرىش» دېگەندەك بەدناملارنى چاپلاپ، 3 مىڭدىن ئارتۇق مۆتىۋەر زاتلارنى ۋە زىيالىيلارنى ئۆلتۈردى، 50 مىڭدىن ئارتۇق زىيالىينى قامىدى ۋە نازارەت ئاستىغا ئالدى. «ئاپتونوم رايون» دېگەن قورچاق ھاكىمىيەت ئورنىغا، ساۋاتسىز دېھقان - چارۋىچىلارنى، ساختىپەز ئىككىيۈزلىمىچىلەرنى ۋە ئۆز غالچىلىرىنى سەپلىدى.

خىتاي كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونو-

(داۋامى 15- بەتتە)

غەرپ دۇنياسى، خىتاي ۋە شەرقى تۈركىستان

پەرھات يۈرۈڭقاش

كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتى بېشىغا چىققان 40 نەچچە يىلدىن بۇيان، پۈتۈن غەرب دۇنياسىنىڭ خىتايغا قاراتقان سىياسىتىدە غايەت زور ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. 50-يىللاردا غەرب خىتاينى چەكلەش، قامال قىلىش ۋە يېتىم قالدۇرۇشنىڭ ئوبيېكتى قىلغان ئىدى. 60-يىللاردا بولسا خىتاينى سوۋېت ئىتتىپاقىغا قارشى تۇرغۇچى ئىتتىپاقداش قاتاردا كۆردى. 80-يىللارنىڭ باشلىرىغا كەلگەندە غەربلىكلەر خىتاينى «بىزگە پايدىلىق بولغان سودا ۋە مەبلەغ سېلىشتىكى دوستىمىز» دەۋالدى. ئەمما، سوغۇق ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ، دۇنيا ۋەزىيىتىدە بۈيۈك ئۆزگىرىشلەر يۈز بەرگەندىن كېيىن، غەرب خىتاي مەسىلىسىنى سالماقلىق بىلەن مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى. بولۇپمۇ 89-يىلى خىتايدا يۈز بەرگەن چوڭ دېموكراتىك ھەركەتتىن كېيىن، ئۆزلىرىنى «ئىنسان ھەقلىرىنى قوغداشتىكى قورغان» دەپ ئاتاپ كەلگەن غەرب، «خىتاي بىزنىڭ دوستىمىزمۇ ياكى دۈشمىنىمىزمۇ؟» دېگەن مەسىلىدە زور تالاش-تارتىشتا قالدى.

غەربنىڭ بايراقدارى ئامېرىكىنى ئېلىپ ئېيتساق، ئامېرىكا خىتاينىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى دۆلەت مۇداپىيەسى جەھەتتىكى غايەت زور تىرىشچانلىقىغا ئىنتايىن دىققەت قىلىشقا باشلىدى.

كۆپلىگەن ئامېرىكا مۇتەخەسسىسلىرى «خىتاي كەلگۈسىدە چوقۇم ئىقتىسادى كۈچىنى ھەربى كۈچكە ئايلاندۇرىدۇ، ھازىر خىتاي باشقا ئەللەرگە تاجاۋۇز قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە» دەپ قارىماقتا. يەنە بەزى قاراشتىكىلەر بولسا «ئامېرىكا خىتاي بىلەن سىياسى، ئىقتىساد ۋە ستراتېگىيە جەھەتتە چوڭ مەنپەئەت توقۇنۇشىغا ئىگە. خىتاي بۇندىن كېيىن ئاندىن قالا سىياسەت يۈرگۈزسە، ئامېرىكىنىڭ ئاسىيادىكى بىخەتەرلىك، توقۇنۇشلارنى ھەل قىلىش، مۇداپىيە كۈچى، يادرولۇق قوراللارنىڭ كېڭىيىشىنى چەكلەش، ئىقتىسات، مۇھىت، ئىنسان ھەقلىرى قاتارلىق جەھەتلەردىكى مەنپەئەتىگە زور تەسىر كۆرسىتىدۇ» دەپ قارىماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار، ئامېرىكا بىلەن خىتاينىڭ مۇناسىۋەتتىكى تۈپ مەسىلە ئىنسان ھەقلىرى ياكى سودا مەسىلىسى بولماستىن، بەلكى ئىككى دۆلەتنىڭ بىخەتەرلىك مەنپەئەتىدىكى ئاساسى توقۇنۇشتىن ئىبارەت، دەپ ھېسابلىماقتا. يېقىنقى بىرقانچە يىلدىن بۇيان ئامېرىكا مەتبۇئاتلىرى ئومۇمى يۈزلۈك ھالدا «خىتاينىڭ نۆۋەتتىكى ھەركىتى ئامېرىكىنىڭ قىممەت قارىشىغا ماس كەلمەيدۇ، شۇڭا دۇنيادىكى بۇ ئاخىرقى كوممۇنىزم لاگېرىنى تىنچلىق بىلەن ئۆزگەرتىش كېرەك» دەپ قارىغانىدى. ئەمما ئامېرىكا سىياسى تۈزۈلمىسى ئۆزگەرگەندىن كېيىنكى خىتاينىڭ دۇنيانىڭ سىياسى، ئىقتىسادى ۋەزىيىتىگە ھازىرقىدىنمۇ چوڭراق تەسىر كۆرسىتىپ قېلىشىدىن ۋە دەرىجىدىن تاشقىرى چوڭ دۆلەت بولۇش تاماسىدىن داۋاملىق ۋازكەچمەسلىكىدىن ئەندىشە قىلماقتا. بولۇپمۇ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شىمالى كورېيە، كامبودژا ۋە جەنۇبى جۇڭگو دېڭىزى مەسىلىسىدە (نەنشا تاقىم ئاراللىرى مەسىلىسىدە) تۇتقان مەيدانى ۋە ھەركىتى، ئامېرىكىنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن كەلمىدى. شۇنداقلا خىتاينىڭ قورال-ياراقلارنىڭ كېڭىيىشىنى تىزگىنلەش مەسىلىسىدە دۇنيا جامائەتچىلىكىگە بەرگەن ۋەدىسى تولىمۇ مۇجمەل ۋە تۇتۇرۇقسىز بولدى. بۇ ھال، ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى پۈتۈن غەرب دۇنياسىدا بىر خىل ۋەھىمە پەيدا قىلدى.

گەرچە پۈتۈن غەرب دۇنياسى خىتاينىڭ دۇنيانىڭ كەلگۈسى مۇقىملىقىغا زور تەھدىت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، ئەمما، ئىقتىسادى جەھەتتە ئېغىر دىۋالغۇشقا دۇچ كەلگەن غەرب دۇنياسى، بىر تەرەپتىن خىتاينىڭ ئىنسان ھەقلىرىگە تاجاۋۇز قىلغانلىق قىلمىشىنى ئاز-تولا ئېيىپلاپ قويسا، يەنە بىر تەرەپتىن بىر كۆزىنى قىسىپ بىلىپ، دۇنيانىڭ ئەڭ چوڭ سودا بازىرى بولغان خىتاي بىلەن بولغان ئىقتىسادى ۋە سودا ئالاقىسىنى بەس-بەستە كۈچەيتتى. پۇل تېپىشنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدىغان غەرب سودا ساھەسى، ئىنسان ھەقلىرى، دۇنيا بىخەتەرلىكى دېگەنلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ئۆز دۆلىتىنىڭ رەھبەرلىرىنى خىتاي بىلەن بولغان تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنى تىرىشىپ ياخشىلاشقا قىستىدى.

ئامېرىكىدىكى «ئامېرىكا-خىتاي سودا كومىتېتى» بۇ يىل 2-ئاينىڭ 3-كۈنى بىر باياننامە ئېلان قىلىپ، «ئاۋادا ئامېرىكا ئىنسان ھەقلىرىنى سودا ئىشلىرىغا ئارىلاشتۇرۇپ خىتايغا ئىمبارگو يۈرگۈزسە، ئامېرىكىنىڭ ئىقتىسادى مەنپەئەتىگە زىيان كەلتۈرىدۇ» دەپ ئۇچۇق-ئاشكارە خەتەر سالدى. بۇ باياناتنامىدا مۇنداق دەپ كۆرسىتىلدى: «خىتاي ئامېرىكىنىڭ ئەڭ چوڭ ئېكسپورت بازىرى، ئۆتكەن يىلى ئامېرىكا خىتايغا 9 مىليارت دوللارلىق مال ئېكسپورت قىلدى، بۇنىڭ بىلەن ئامېرىكىدا 200 مىڭ كىشى ئىشقا ئورۇنلىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى. ئامېرىكىنىڭ خىتايغا سالغان مەبلەغ تۈرى 4 مىڭ 500 خىلغا، ئومومى مەبلەغ سوممىسى 10 مىليارت 500 مىليون دوللارغا يەتتى». ئامېرىكا سودا ساھەسىدىكىلەر، ئامېرىكىنىڭ خىتايدىن تېپىۋاتقان پايدىسىنى پەش قىلىپ تۇرۇپ، ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسىدە خىتاينى ئېيىپلاۋاتقان جامائەتنىڭ غەزىپىنى باسماقچى بولدى. بۇ باياناتتا يەنە، مەيلى خىتاينىڭ سودىدا ئەڭ ئېتىۋارلىق بېرىلىدىغان دۆلەت تىلىك سالاھىيىتىنى بىكار قىلايلى ياكى ئۇنىڭ ۋاقتىنى شەرتلىك ئۇزارايلى، ھەممىسىلا ئامېرىكىنىڭ سودا مەنپەئەتىگە زىيان سالىدۇ. چۈنكى ئامېرىكا كارخانىلىرى خىتايدا ياۋروپا ۋە ياپونىيە كارخانىلىرىنىڭ كۈچلۈك رىقابىتىگە دۇچ كېلىۋاتقان بۈگۈنكى ھالقىلىق پەيتتە، خىتايغا ئىمبارگو يۈرگۈزۈش ئامېرىكا كارخانىلىرىنى ئېغىر زىيانغا ئۇچرىتىدۇ» دەپ ئېنىق كۆرسىتىلدى.

گېرمانىيىنى ئېلىپ ئېيتساق، ئۆتكەن يىلى 11-ئايدا، گېرمانىيە باش مىنىستىرى كول غايەت چوڭ بىر سودا ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ خىتاينى زىيارەت قىلدى. كول خىتاينى زىيارەت قىلىشتىن بۇرۇن، گېرمانىيىدىكى «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» گە، خىتايغا زىيارەتكە بارغاندا شەرقى تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسى توغرىسىدا خىتاي رەھبەرلىرىگە سۆز ئاچىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرگەن ئىدى. ئەپسۇسكى، كول خىتايغا بېرىپلا ئالدىراپ-تېنەپ خىتاي بىلەن 4 مىليارت ئامېرىكا دوللارلىق سودا توختىمى تۈزدى ھەمدە بېيجىڭدا مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى چاقىرىپ، بۇندىن كېيىن خىتاي بىلەن بولغان تۈرلۈك مۇناسىۋەتلىرىنى داۋاملىق كۈچەيتىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. بەلكىم ئۇ «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» گە بەرگەن ۋەدىسىنى تامامەن ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان بولسا كېرەك!

نېمە ئۈچۈن غەرب شەرقى تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسىنى تىلغا ئېلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ؟ بۇنىڭدىكى تۈپ سەۋەپ شۇكى غەرب ئۆز مەنپەئەتىنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدۇ. يېقىندا نېفىت ئېكسپورت قىلىدىغان دۆلەتلەر تەشكىلاتى (ئوپېك)، نېفىت باھاسىغا كاپالەت قىلىش ئۈچۈن، نېفىت ئىشلەپچىقىرىشنى 10 پىرسەنتكىچە ئازايتىدىغانلىقىنى جاكالىدى. بۇ، نېفىتنى جان تومۇر قىلغان پۈتۈن غەربنى قاتتىق چۆچۈتتى. شۇڭا غەرب يېڭى بىر نېفىت مەنبەسى ئىزدەشكە باشلىدى. بەختكە يارىشا، شەرقى تۈركىستاندا بايقالغان غايەت زور نېفىت زاپىسى، غەربتە يېڭى بىر ئۈمىد پەيدا قىلدى. خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستاندىكى مۇستەملىكىسىنى ئۇزۇن مۇددەت داۋام قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئامېرىكا، ئەنگىلىيە، گېرمانىيە، ياپونىيە قاتارلىق كۈچلۈك مەملىكەتلەرنى شەرقى تۈركىستاندىكى نېفىتنى شېرىكلىشىپ ئېچىشقا دەۋەت قىلدى. خىتاينىڭ كۈچلۈك دۆلەتلەرنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاش ئۈچۈن قوللانغان بۇ نەيرىڭى، ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى غەرب دۆلەتلىرىنىڭ ئىشتاھاسىغا تازا ياقتى. ھەممە شەرقى تۈركىستاندىكى نېفىتلىكلەرگە بەس-بەستە مەبلەغ سېلىشقا باشلىدى. شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ چەتئەل كارخانىلىرىغا قارشى تۇرۇشى تولىمۇ پاسسىپ بولغاچقا، غەربلىكلەر «شەرقى تۈركىستاننى مۇستەقىل قىلماي تۇرۇپمۇ نەتىجە ئالغىلى بولىدىكەن» دېگەن قاراشقا كېلىپ قالدى. شۇڭا خىتايدىن نەپ ئالغان بۇ دۆلەتلەر، تاشقى دۇنيادا شەرقى تۈركىستان مەسىلىسى توغرىسىدا سۆز چىققان ھامان، ئىككى كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ زۇۋان سۈرمەي جىم تۇرۇۋالىدىغان بولدى.

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، غەربنىڭ خىتايغا تۇتقان پوزىتسىيىسىدىن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلالايمىزكى، ھەركىم ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، پۈتۈن شەرقى تۈركىستاننىڭ تەقدىرىنى تاشقى دۇنياغا باغلاپ قويۇش تولىمۇ نادانلىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئەڭ مۇھىمى يەنىلا ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىشىمىز ۋە دۇنيا خەلقى ئالدىدا ئۆزىمىزنىڭ مۇستەملىكىچىلەرگە تىز پۈكمەيدىغان قەيسەر مىللەت ئىكەنلىكىمىزنى ئەمەلىي ھەركىتىمىز بىلەن ئىسپاتلىشىمىز كېرەك. ئەلۋەتتە، دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلغۇچى دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ قوللىشىغىمۇ سەل قارىماسلىقىمىز لازىم.

شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىشىمىز كېرەككى، شەرقى تۈركىستان خەلقى ھامان بىر كۈنى ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقوقىغا ئېرىشىدۇ ۋە ئىستىقلالىيىتىنى ئۆز قولىغا ئالىدۇ!

(بېشى 9-بەتتە)

مىيىسى دەسلەپ يالغان ۋەدە بېرىپ ئالداش ئاساسى دۈشمەنلىرىنى يوقاتقىچە پايدىلىنىش، كېيىن ئاستا-ئاستا كېيىدىن يېنىۋېلىش، قارشىلىق قىلغۇچىلارنى قانلىق قىرغىن قىلىپ مەجبۇرى بويسۇندۇرۇش. ئاخىردا بىر يۈرۈش ساختا سىياسى نىقابلارنى پەدەزلەپ كۆرسىتىپ، خەلقئارا جامائەتچىلىكنى ئالداش، ئىچكى قىسىمدا رەھىمسىز ھوقوق يۈرگۈزۈپ، قورچاق ھاكىمىيەت تەييارلاشتەك بىر قاتار ھىيلە-مىكىرلىك تارىخى جەريانلارنى ئۆتكۈزۈپ، بۈگۈنكىچە داۋاملاشماقتا.

بۈگۈنكى كۈندە بولسا «يەن، خۇاڭ ئەۋلاتلىرى بىز»، «شەرقى تۈركىستان ئەزەلدىن ئۇيغۇرلارنىڭ ئەمەس، خىتايلارنىڭ زېمىنى» دېگەندەك ئاشكارە مەيدانغا چىقىپ، مىللىلىق، تېررورىستلىك ۋە ھوقوقلۇق ئورگانلىرىنىمۇ ئىنكار قىلماقتا.

(بۇ ماقالىنىڭ داۋامى كېيىنكى سانىدا. تەھرىردىن)

ئىسلام ئەقىدىلىرى: رامازان روزىسى ھەققىدە

روزا تۇتۇش نىيىتى بىلەن تاڭنىڭ ئاقىرىشىدىن كۈن پاتقانغا قەدەر بىر نەرسە يەپ-ئىچىش، ئەر-ئايال يېقىنلىشىش قاتارلىق ئىشلاردىن ئۆزىنى ساقلاش ئارقىلىق قىلىنىدىغان بىر ئىبادەتتۇر. قۇرامىغا يەتكەن، ئەقىل ساھىبى ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ، رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزى تۇتىشى پەرزدۇر. روزى تۇتۇش ساراڭلار بىلەن بالىلارغا پەرز ئەمەس. ئاياللارنىڭ ھەيز كۆرۈش ۋە تۇغۇتلۇق ۋاقىتلىرىدا روزى تۇتىشى ھارامدۇر.

كېسەللەرنىڭ، يولۇچىلارنىڭ، ئەمچەكتە بالىسى بار ئاياللارنىڭ رامىزاندا روزى يېيىشىگە رۇخسەت قىلىنىدۇ. روزى تۇتالمىغان كۈنلىرىنىڭ روزىسىنى رامىزاندىن باشقا بىر ۋاقىتتا ئۆتىسە بولىدۇ.

روزى تۇتۇش ئۈچۈن نىيەت قىلىش، نىيەتنىڭ باشلاش ۋە توگەش ۋاقتىنى بىلىش، تاڭنىڭ ئاقىرىشىدىن كۈن پاتقانغا قەدەر روزىنى بۇزىدىغان نەرسىلەردىن ساقلىنىش روزىنىڭ پەرزلىرىدىندۇر.

رامىزان روزىسىدا نىيەتنىڭ ۋاقتى، كۈننىڭ ئولتۇرىشىدىن ئەرتىسى كۈنى چۈش ۋاقتىغا قەدەردۇر. پېشىن نامىزىغا ١٥ - ١٥ مىنۇت قالغانغا قەدەر تۇتىلىدىغان (تولۇقلىنىپ) رامىزان روزىسى، ئاتاق ۋە كەففارەت روزىلىرىدا كۈننىڭ ئولتۇرىشىدىن، تاڭنىڭ ئاقىرىشىغا قەدەر نىيەت قىلىش لازىم. نىيەت قەلب بىلەن قىلىنىدۇ. تىل بىلەن ئېيتىلىش ساۋاپتۇر.

روزىنىڭ تۈرلىرى

پەرز بولغان روزىلار: رامىزان ئېيىدا تۇتۇلغان روزى بىلەن، ئادا قىلىنمىغان (قازا قىلىنغان) رامىزان روزىسىدۇر.

ۋاجىپ بولغانلار: ئاتاق روزىسى بىلىپ تۇرۇپ يېيىلگەن ئاتاق روزىلىرىنىڭ ئادا قىلىنىشى (قازاسى) ۋاجىپدۇر.

سۈننەت بولغان روزىلار: پەرز ۋە ۋاجىپ بولغان روزىلاردۇر. مۇھەررەم ئېيىنىڭ ٩-١٠ كۈنلىرى تۇتىلىدىغان روزىلارغا ئوخشاش.

مۇستەھاپ بولغان روزىلار: قەمەرى ئايلارنىڭ ١٣-١٤-١٥-كۈنلىرى تۇتۇلغان روزىلاردۇر.

مەكروھ بولغان روزىلار: نورۇز كۈنى ۋە مۇھەررەم ئېيىنىڭ ١٥-كۈنى تۇتۇلغان روزى، روزى ھېيتنىڭ ١-كۈنى بىلەن قۇربان ھېيتنىڭ ٤-كۈنى تۇتۇلغان روزى ھارامدۇر.

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار

نىيەت قىلىپ روزى تۇتقان بولسا، بىلىپ تۇرۇپ ۋە ئۆزى خالاپ روزىنى بۇزۇش ھارامدۇر. يېيىلگەن ھەر بىر روزىنىڭ ئورنىغا باشقا كۈنلەردە روزى تۇتۇپ ئادا قىلىش لازىم. بۇنىڭغا روزىنىڭ قازاسى دېيىلىدۇ.

رامىزان روزىسىنى سەۋەبسىز بۇزغانلار، باشقا كۈنلەردە ھەم كۈنگە كۈن روزى تۇتۇپ يېگەنلىرىنى ئۆتەيدۇ. (ياكى ئادا قىلىدۇ) ھەمدە بۇنىڭدىن باشقا جازا ئورنىدا كەففارەت روزىسى تۇتىدۇ.

كەففارەت روزىسى: بىلىپ تۇرۇپ روزىسىنى بۇزۇشنىڭ بۇ دۇنيادىكى جازاسىدۇر. كەففارەت روزىسى، رامازان ئېيىغا توغرى كەلمەسلىك شەرتى بىلەن ھېچ ئارىلىق قالدۇرماستىن ئىككى قەمەرى ئاي تۇتىلىدىغان روزىدۇر.

يەپ ئىچكىلى بولىدىغان ھەر نەرسىنى بىلىپ تۇرۇپ يېيىش ۋە ئىچىش، جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش ئارقىلىق بۇزۇلغان رامىزان روزىلىرىدا ھەم ئىككى ئاي كەففارەت روزىسى تۇتىلىدۇ.

ھەمدە يېيىلگەن روزىنىڭ ئورنىغا كۈنىگە كۈن روزى تۇتۇش لازىم: ھەم قازا ھەم كەففارەت.

يېيىلىپ ئىچىلىشى ئادەت بولغان نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرۇپ يەپ ئىچىش بىلەن بۇزۇلغان رامىزان روزىلىرى پەقەت ھەر كۈن روزى تۇتۇش بىلەن ئۆتىلىدۇ. پەقەت قازا تۈكۈرۈكنى ئاغزىدا توپلاپ يۇتۇش، بەدەننى ئاجىزلاشتۇرغىدەك ئېغىر ئىش قىلىش، قان ئالدۇرۇش قاتارلىق ئىشلار روزىنى بۇزمىسىمۇ، ساۋابىنى ئازايتىدۇ. مەكروھ بولىدۇ.

بىرنەرسىنى پۇراش، كۆزىگە سۈرمە سۈرۈش، قان ئالدۇرۇش (بەدەننى ئاجىزلاشتۇرماسلىق شەرتى بىلەن) مىسۋاك ياكى چىش چوتكىسى بىلەن چىش يۇيۇش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىش مەكروھ بولمايدۇ.

روزىنى بۇزمايدىغان ئامىللار

ئېسىدە يوق بىر نەرسىنى يەپ ئىچىپ قىلىش روزىنى بۇزمايدۇ. ئېسىگە كەلگەندە بىلەن ھامان توختىتىش لازىم. ئۇيقۇدا جۇنۇپ بولۇش ۋە شۆپتى تاڭنى ئاتقۇزۇش، ئىختىيارسىز ھالدا بوغازغا، بۇرۇنغا توز ۋە توپا كىرىپ كىتىش قاتارلىق ئەھۋاللار روزىنى بۇزمايدۇ. زولۇقتا قويۇش، زولۇقنى كېچىكتۈرۈش، ئىپتارغا ئالدىراش ۋە دۇئا قىلىش ساۋاپتۇر.

روزا، يارىتقۇچىمىزغا بەدەن بىلەن قىلىنغان بۈيۈك بىر ئىبادەتتۇر. روزىنىڭ ئەجرىسىنى ئاللاھ شەخسەن ئۆزى بېرىدۇ. روزىنىڭ جىسمانى ۋە روھى ساغلىقىمىزغا ھەتتىن بىر قانچە پايدىلىرى بار.

دىنىمىزدە موبارەك كۈنلەر، موبارەك كېچىلەر

دىنىمىزدا يىلنىڭ بەزى كۈن ۋە كېچىلىرى موبارەكتۇر. بۇ كۈن، بۇ كېچىلەرنىڭ جانابى-ھەققە ئىبادەت ۋە تائەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنىڭ ساۋاپ بولىدىغانلىقى خۇش خەۋەر قىلىنغان.

بۇ كېچىلەردە، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش، ئۆتۈپ كەتكەن نامازلارنى ئۆتەش، قۇرئان ئوقۇش، پەيغەمبىرىمىزگە سالاۋاتو شەرىف كەلتۈرۈش، بۇ كۈنلەردە روزى تۇتۇش، نەپلە ناماز ئوقۇش كۆپ ساۋاپتۇر.

بۇ موبارەك كۈن ۋە كېچىلەر مۇنۇلار:

(١) رامىزان ئېيى بولۇپمۇ ئاخىرقى ئون كۈننىڭ كېچىلىرى، بۇ ئون كېچىدە قادىر كېچىسى باردۇر.

(٢) ئىككى ھېيتنىڭ دەسلەپكى كېچىلىرى، بۇ ئىككى كېچىنى تائەت ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن قەلبىنى جانابى ھەق، قەلبلەرنىڭ ئۆلگەن-كىشىنىڭ كۈنى ئەي قىلىدۇ. ھېيت ئەي قىلىدۇ. ھېيت كېچىلىرىدە دۇئالار قوبۇل بولىدۇ.

(٣) زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنىنىڭ كېچىلىرى.

(٤) قۇربان ھېيتنىڭ ئاپا كۈنى.

(٥) شابان ئېيىنىڭ ١٥-كېچىسى (بارات كېچىسى) قادىر كېچىسىدىكى ۋە تائات ئىبادەت، قادىر كېچىسى بولمىغان مىڭ ئايدىن خەيرلىكتۇر (قادىر سۈرىسى).

(٦) رەجەپ ئايىنىڭ بىرىنچى جۈمە كېچىسى رەغائىپ كېچىسى ٢٧-كېچىسى: مىراج كېچىسى.

(٧) جۈمە كېچىلىرى.

قۇرئانى كەرىمدە ئىسىملىرى بىلدۈرۈلگەن پەيغەمبەرلەر

١. ئادەم ٢. ئىدرىس ٣. نوخ ٤. ھود ٥. سالىخ ٦. ئىبراھىم ٧. لوت ٨. ئىسمائىل ٩. ئىسھاق ١٠. ياقوپ ١١. يۈسۈف ١٢. ئەييۇپ ١٣. شۇئايب ١٤. موسا ١٥. ھارون ١٦. داۋۇد ١٧. سۇلايمان ١٨. ئىلياس ١٩. ئەليەسا ٢٠. يۇنۇس ٢١. زۇلقەفىل ٢٢. زەكەرىيا ٢٣. ياھيا ٢٤. ئەيسا ٢٥. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامدۇر.

ئۇزەير، لوقمان، زۇلقەرنەين ئىسىملىك ئۈچ زاتنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ-بولمىغانلىقى ھەققىدە ئىختىلاپ بار.

بىزگە بىلدۈرۈلگەن ۋە بىلدۈرۈلمىگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھېچ بىرىنى ئايرىماستىن ھەممىسىگە ئىشىنىمىز.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنى، باشقا بىر دىن ئېرىشەلمىگەن بىر يۈزتۈزلۈك ۋە ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

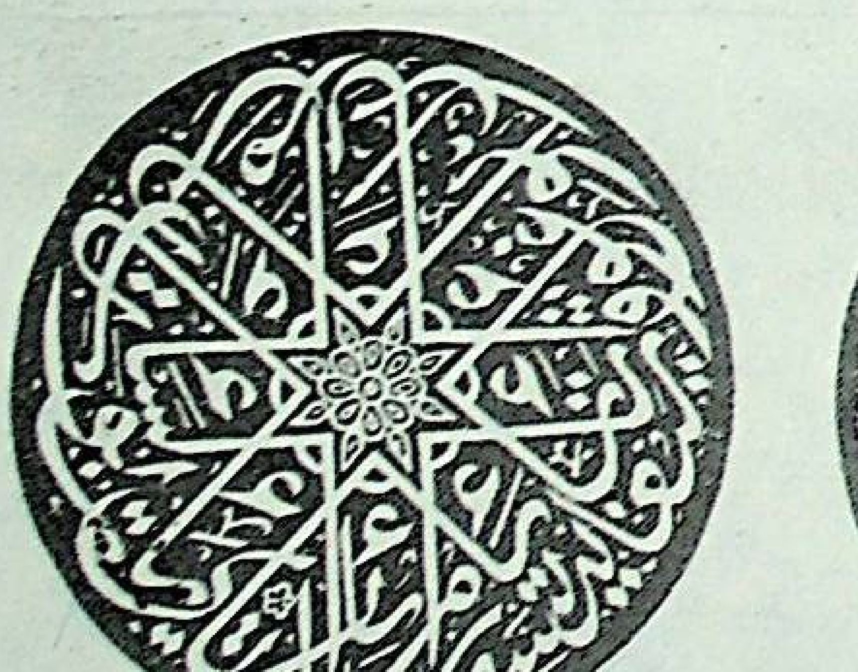

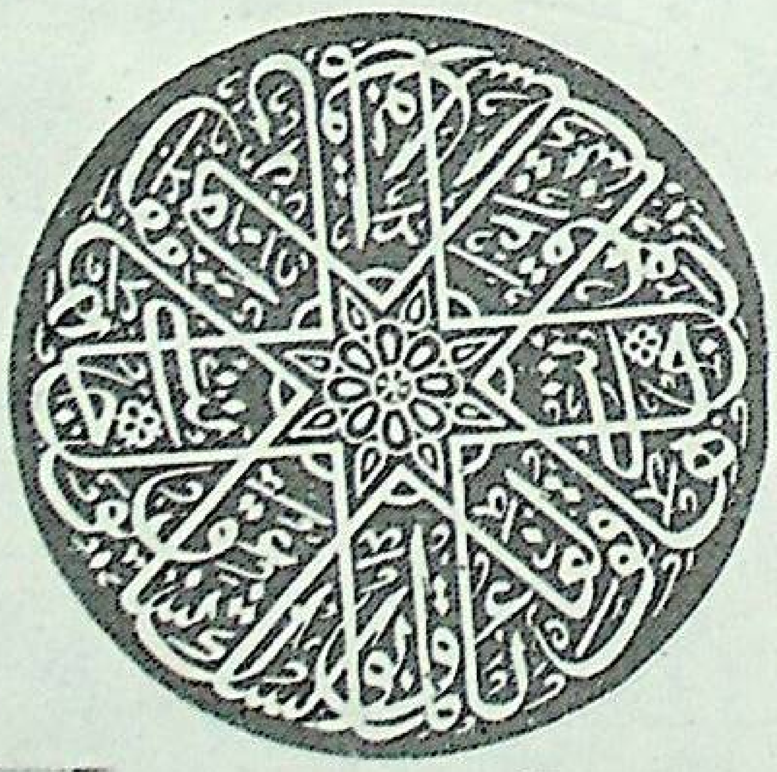

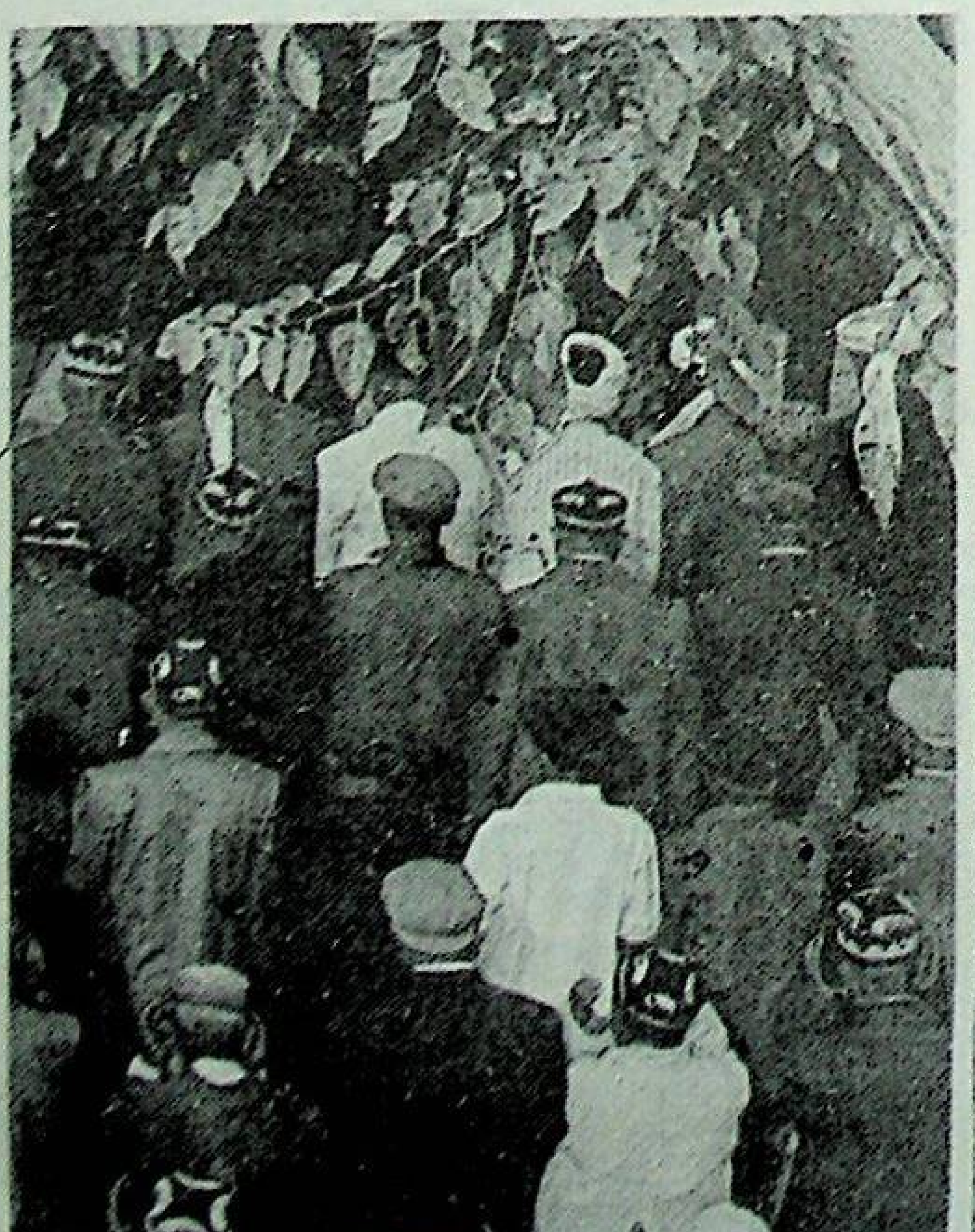

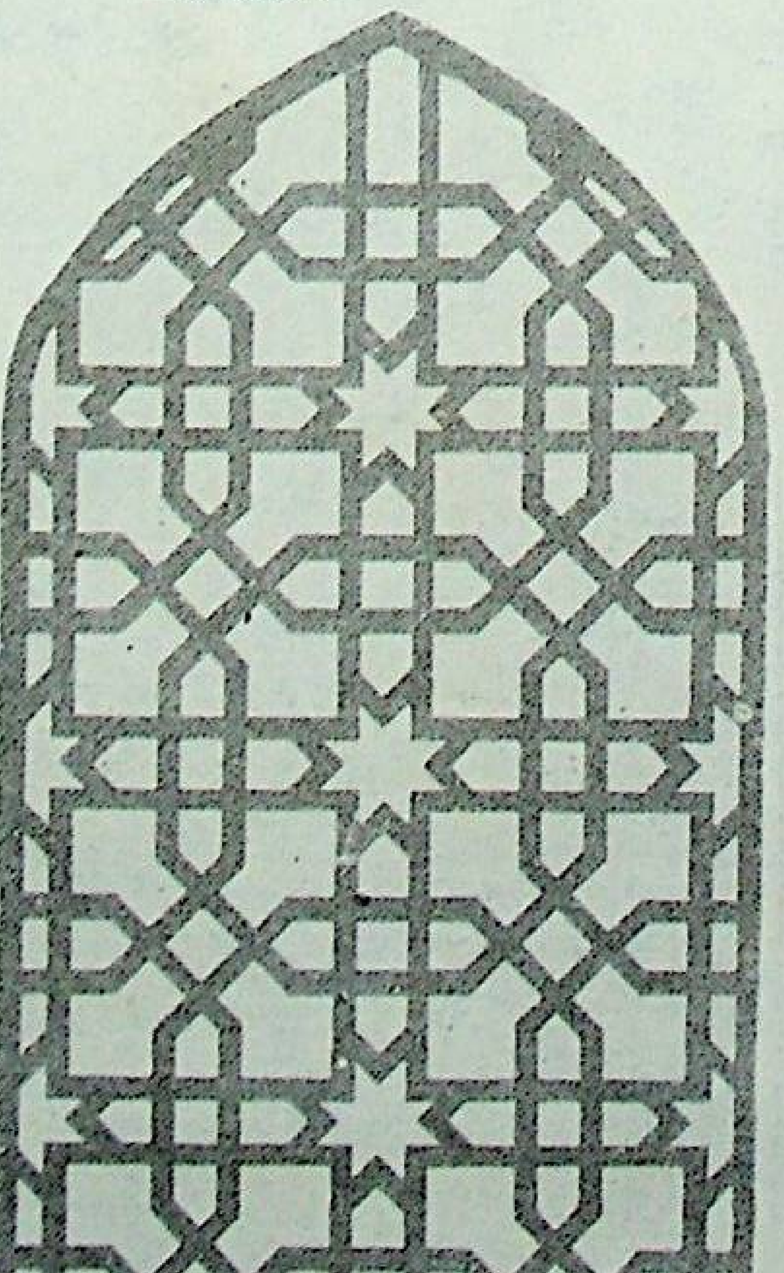

قايغۇلۇق خەۋەر

ئۆزگەۋرىمىز: شەرقى تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىڭ سابىق باش كاتىپى، مۇھاجىرەتتىكى شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدەرى، تۈركلۈك مۇجاھىدى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ سۆيۈملۈك خانىمى ۋە ئۆمۈرلۈك سەبدىشى فاتىما ئالپتېكىن خانىم، 94-يىل 3-ئاينىڭ 6-كۈنى ئىستانبۇلدىكى ئۆيىدە كېسەل سەۋەبى بىلەن 83 يېشىدا ۋاپات بولدى.

فاتىما خانىمنىڭ ۋاپاتى، تۈركىيەدە ياشاۋاتقان ئەچچە مىڭلىغان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى ۋە ئەيسا ئەفەندىمنىڭ تۈركىيەدىكى دوست-بۇرادەر ۋە سەبداشلىرىنى چوڭقۇر قايغۇغا سالدى.

شۇكۈنى سائەت 5 تە، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ پىرېزىدېنتى سۇلايمان دېمىرال ئەيسا ئەفەندىمنىڭ ئۆيىگە تېلېفون بېرىپ، فاتىما خانىمنىڭ ۋاپاتىدىن چەكسىز قايغۇرغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە پۈتۈن ئالپتېكىن ئائىلىسىدىن سەممىي ھال سورىدى.

فاتىما خانىمنىڭ جىنازا نامىزى 7-مارت پېشىن نامىزىدىن كېيىن ئىستانبۇلدىكى مەشھۇر فاتىخ جامەسىدە چۈشۈرۈلدى. جىنازا نامىزىغا، شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلار ۋە تۈركىيەلىك دوستلاردىن بولۇپ ئەچچە مىڭ كىشى قاتناشتى.

مەييىت، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ سابىق پىرېزىدېنتلىرى ئادنان مەندەرىس، تۇرغۇت ئۆزال قاتارلىق مەشھۇر شەخسلەر دەپنە قىلىنغان توپكاپى مازارلىقىغا دەپنە قىلىندى.

شۇكۈنى، تۈركىيە تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، تۈركىيە رادىيو-تېلېۋىزىيە گېزىتى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، تۈركىيە گېزىتى، زامان گېزىتى، ئوتتۇرا شەرق گېزىتى قاتارلىق تۈركىيەدىكى ھەرقايسى چوڭ-كىچىك ئاخبارات ئورۇنلىرى فاتىما خانىمنىڭ ۋاپات ئەتكەنلىك خەۋىرىنى تەپسىلى خەۋەر قىلدى.

فاتىما خانىمنىڭ جىنازا نامىزىدىن بىر كۆرۈنۈش

ئەيسا ئەفەندىم، فاتىما خانىم دالاي لاما بىلەن بىرگە

ئەيسا ئەفەندىم، فاتىما خانىم ئوغۇللىرى ئەركىن ئالپتېكىن (ئوتتۇرىدا)، ئارسلان ئالپتېكىن (سولدا) ۋە ئۇلۇغ ئالپتېكىن (ئوڭدا) لەر بىلەن بىرگە.

ۋەتەنداشلار دىققىتىگە:

ۋەتەن داۋاسىنىڭ تەشۋىقات ئېھتىياجىغا يېقىندىن ماسلىشىپ، يېقىندىن دۇنياغا كەلگەن «شەرقى تۈركىستان» گېزىتىنى ۋەتەنسىرتىدىكى ئاساسلىق تەشۋىقات قورالىغا ئايلاندۇرۇشغا يېقىندىن بىلەن ئەسلىدىكى «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارەھەيئىتىنىڭ باشلىقى ئارسلان ئالپتېكىن، باش تەھرىرى پەرھات يۇرۇڭقاش ۋە تەھرىرى شاخلىل بوزقۇرتلار «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىدىن ئىستىپا بېرىپ «شەرقى تۈركىستان» گېزىتى ئىدارەھەيئىتىگە قاتناشتى.

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر:

گېزىتىمىزنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە باش مەسلىھەتچىسى:
ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن

گېزىت مەسئۇلى: ئارسلان ئالپتېكىن
مەسئۇل مۇھەررىر: مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت
تەھرىرلەر: پەرھات يۇرۇڭقاش. شاخلىل بوزقۇرت

گېزىتىمىز ئادرېسى: Ordu Cad. Kalaycı Şevki Sk. Altınkapi Dilman İş Mrk. No. 28/60 Beyazıt - İST.

تېلېفون: ☏ : (0212) 638 36 42
فاكس: Fax : (0212) 638 36 43